

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1990

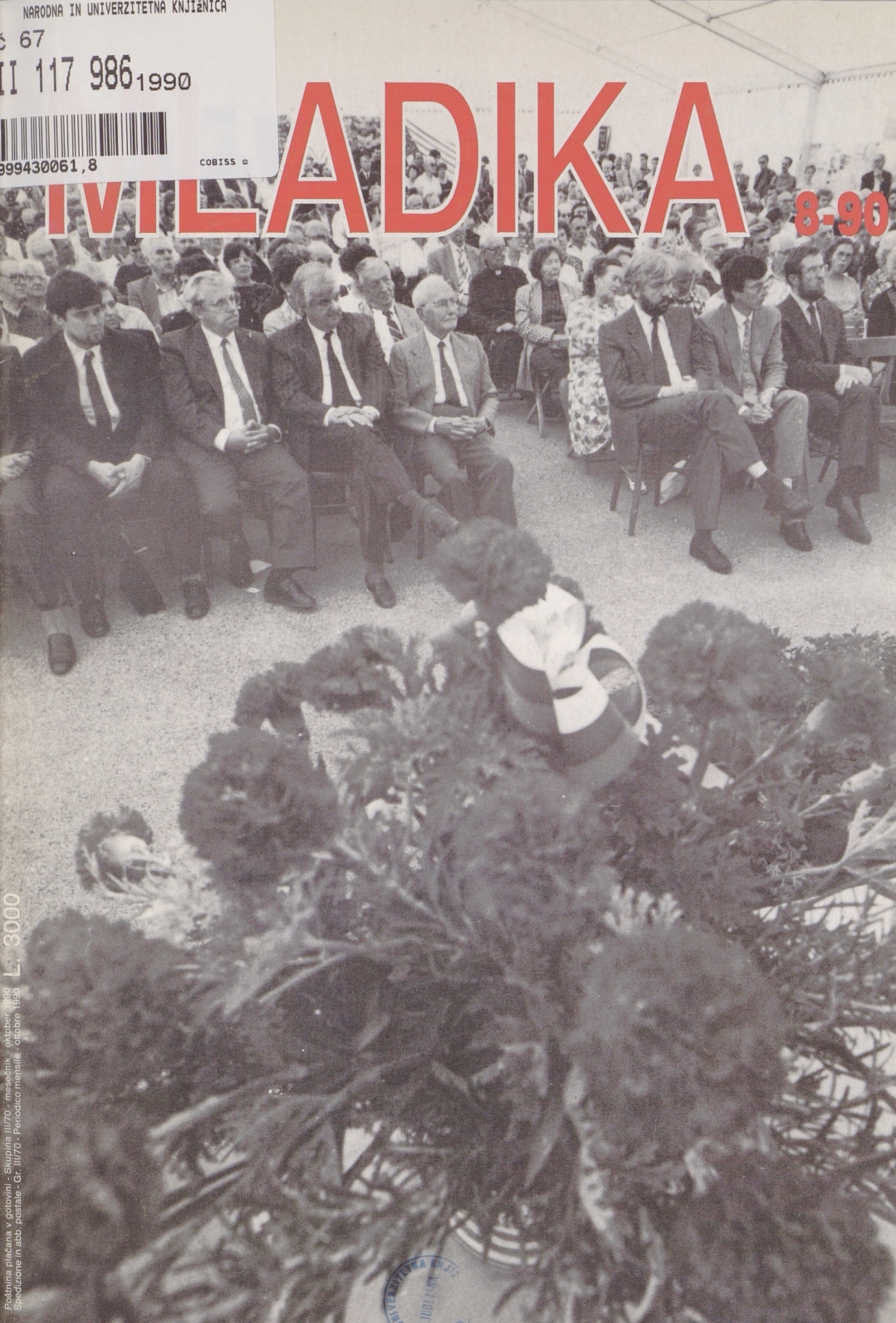

999430061,8

COBISS

IVILADIKA

8-90

L. 3000
Poštnina plačana v gotovini - Skupina III/70 - mesecnik - oktober 1990
Spedizione in abb. postale - Gr. III/70 - Periodico mensile - ottobre 1990

MLADIKA 8

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXIV. 1990

KAZALO

Izvirnost slovenske poti v demokracijo in zamejski privilegiji	109
Ivan Žerjal: V nova slovenska obzorja	110
Jelka Cvelbar: Tri vprašanja ob Dragi 90	113
Saša Martelanc: Mario Schiavato	115
Alojz Rebula: V novo slovensko prihodnost	116
Osem Slovenk za danes: dr. Aleksandra Kornhauser	117
Mogoče ne veste, da	121
Vladimir Kos: Pesmi	123
Na robu	124
Spomini Milana Guština (14).	124
Janez Svolfjšak: Spraeavanje vesti	127
Antena	129
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Igor Grdi- na - izbor zdomske poezije; Jože Žohar)	134
Ocene: Slovaški inštitut sv. Ci- rila in Metoda v Rimu; Ve- lika razstava o baroku v Go- rici	135
Na platnicah: Akcija 10.000; Čuk na Obelisku; Listnica uprave; Za smeh	
Priloga: Pavle Merku: Svetniki v sloven- skem imenoslovju (str. 89-92)	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
telefon 040/370846

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 24.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugosla-
vijo 24.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
32.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 45.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Akcija 10.000

OD ZRNA DO ZRNA POGAČA

10.000 lir ni veliko. In vendar smo letos zbrali že 2.230.000 lir, ki ste jih darovali za Akcijo 10.000. Lani ste darovali v celem letu 2.783.900 lir.

To nas je opogumilo, da smo obljubili pomoč za podvig, ki bo okrepil našo prisotnost v Trstu. Kot smo poročali v prejšnji številki, se je zadruga Slovenski dom, ki je lastnik osrednjega sedeža v središču mesta, kjer imajo sedež in društvene prostore naše organizacije in ustanove, odločila za nakup stanovanja v drugem nadstropju za potrebe Knjižnice Dušana Černeteta in uradov.

Pobudniki Akcije 10.000 smo se odločili priskočiti na pomoč tej pogumni odločitvi, ker se zavedamo pomembnosti investicije. Zadruga je za nakup najela visoko posojilo, ki ga mora vračati z obrestmi. Ker ta izdatek hromi drugo dejavnost, smo se odločili podpreti najprej to pobudo, zato smo zadruzi priskočili na pomoč s prvim prispevkom. Z Vašo pomočjo bomo za drugi dali še kak prispevek.

Akciji 10.000 lir na mesec za kulturo se lahko pridruži vsak in od nje lahko odstopi vsak trenutek, če pri njej ne more ali noče več sodelovati.

Pri akciji sodelujete tako, da mesečno nakažete vsoto 10.000 lir na:

- tekoči račun št. 2520 pri HRANILNICI IN POSOJILNICI NA OPČINAH, naslovljen na Društvo slovenskih izobražencev; ali na
- poštni tekoči račun 14470358 na ime Mladika - Trst.

Vedno navedite razlog vplačila in vpišite geslo »Akcija 10.000«.

Vnaprej najlepša hvala!

Pobudniki

SLOVENSKA PROSVETA
in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE

vabita na koncert

»Živeti hočemo« - Pesem o Miklovi Zali

v nedeljo, 21. oktobra 1990

ob 16. uri KULTURNI DOM - TRST
ob 20. uri KATOLIŠKI DOM - GORICA

SLIKA NA PLATNICI: Srebrni jubilej DRAGE 90 (foto D. Križmančič)

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mijač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot, Ivan Peterlin, Peter Rustja, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal. Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Izvirnost slovenske poti v demokracijo in zamejski privilegiji

Dogajanje v letošnjem poletju ima v sebi nekaj enkratnega in ob tolikšnih spremembah in doživetjih ostajamo skoro brez sape in se ne moremo niti globlje zamisliti, kaj nam pravzaprav prinaša jutrišnji dan ob sicer težkih oblakih, ki prihajajo iz osrednjega Balkana in s Srednjega Vzhoda. Teško je dogajanja razporediti, kaj šele odkrivati resnico in njih ozadja, obrazložiti pomembnost in pomisliti na posledice.

Skoro vse novosti prihajajo iz takoimenovanih socialističnih držav, kjer je bil razplet tako presenetljiv in bliskovit, da ga težko dojemamo in marsikdo, ki je po teh spremembah do včeraj hrepenel, se zdaj spričo novih problemov sprašuje, ali je tako prav. Teško je tudi trditi, da je ideološkemu propadu partije botrovalo kronično krizno gospodarstvo, ki ni moglo tekmovali z zahodnim, ali pa je morda bilo nasprotno. Nihče pa še ni obrazložil nenadnost politične krize, ki je izbruhnila na dan tudi tam, kjer ni bilo latentnih nacionalnih problemov.

Razplet je bil počasnejši na Balkanu, zlasti v Romuniji in na Bolgarskem, Jugoslavija pa predstavlja pravo anomalijo z dvema demokratičnima republiškimima vladama na severu, medtem ko na jugu pravladuje srbski centralizem, ki je vse svoje nacionalne zahteve stavil na partijski režim. Spor je tu neizbežen. Srbske težnje, ki so na Kosovu močno zatiralske, so demokratizacijo zavrle tudi v Sloveniji in na Hrvaškem in marsikateri znak daje slutiti, da imajo nekateri krogi interes netiti napetosti in stopnjevati dramatičnost razvoja, da bi tako ovirali učinkovitejše ukrepanje demokratov. To pospešuje občutek neugodja in hude negotovosti v Jugoslaviji in Sloveniji ter opogumlja komuniste in njihove somišljenike, da ob siceršnjem pomanjkanju svojega programa in pamefnih predlogov, vendarle na vse načine ovirajo demokratično vladno. Ta se je ob zmagi na volitvah odločila, da začne uveljavljati demokratični sistem brez čistk in celo brez vidnejših premeščanj v birokratskem državnem in vladnem aparatu. Namesto da bi s takim ravnanjem bila opozicija zadovoljna, pa na ves glas trobi o revanšističnih težnjah Demosa, s katerimi so plašili ljudstvo pred volitvami. Zdi se, da ni v Sloveniji zaradi političnih sprememb prav nihče izgubil delovnega mesta. To je izvirnost slovenske poti v demokracijo, ki jo bodo morali priznati tudi sedanji nasprotniki Demosa in Peterletove vlade, kateri očitajo, da v treh mesecih ni bila sposobna rešiti gospodarskih problemov, ki so jih v svoji desetletja trajajoči brezglavi politiki zakuhali komunisti. Teško je reči, ali je taka pravna politika nove slovenske demokracije pravilna in najbolj smotrna, zagotavlja pa netrjavmatičen prehod v nov sistem v skladu s pravnostjo države, za katero se demokrati zavzemajo in na katero zdaj tudi komunisti prisegajo, potem ko so jo ves povojni čas zasmehovali. Nujno pa je, da se nekatere stvari vendarle premaknejo in tudi naglo. Ni mogoče namreč tolerirati, da ostaja v rokah komunistov, bivših komunistov ali psevdoliberalcev ves tisk z RTV vred, ki spadajo pod družbeno lastnino in za katero RTV pobira celo obvezno naročnino. Spremembe na tem področju so zelo počasne, posledice pa dokaj hude, saj prav tisk in TV s svojim pristranskim in ciničnim poročanjem netijo malodušje in skušajo minirati simpatijo do vlade med ljudstvom.

V to kampanijo se vključuje seveda tudi naš zamejski dnevnik, ki je že začel pripravljati kampanijo za volitve v Sloveniji po sprejetju nove ustave. Spremembe v Sloveniji odmevajo pri nas ne samo preko Primorskega dnevnika, saj SKGZ že od pomladi razmišlja, kako bi najbolje uskladila svoje delo z novimi demokratičnimi oblastmi v Sloveniji, ne da bi pri tem niti za ped odstopila od svojega pregleda na razmere pri nas in ne da bi se odpovedala privilegijem, ki jih je doslej uživala v režimu popolnega monopola in ne da bi pri nas komurkoli polagala račune za svoje izbire in delo. Danes je lahko trditi da so bila ljubljanska vrata enako odprta za vse in da SKGZ ni imela preferenčnih odnosov, toda ostaja dejstvo, da so stališča matičnih oblasti nastajala — vsaj v veliki meri — prav v tržaških »naprednih« krogih, ki so na to gledali zgolj skozi ideološka očala in vedno v obrambo svojega monopola in svoje dobro plačane profesionalnosti. Matica jih je za to ideološko superzvestobo vedno znala počastiti — predstavniki SKGZ so imeli rang ministrov — in tudi nagraditi. Boljše je, da se ob tem pri SKGZ-ju ne spuščajo v pretirana zanikanja, da ne bomo prisiljeni kakšno vprašanje poglobiti. Sicer pa o teh vprašanjih titovska krovna organizacija razmišlja že celo poletje, naglas in potihoma, pa še pesnike poganja na delo, da bi lahko obdržala mesto pri matičinih prsih; pa kaj se niso že dovolj krepko nasesali, da bi lahko že odrasli? Vsaka mati tako požrešne otroke prej ali slej odstavi.

V nova slovenska obzorja

Ivan Žerjal

Lahko rečemo, da je letošnja Draga predstavljala mejnik oz. prelomnico. Zaključilo se je petindvajsetletno obdobje, v katerem so se študijski dnevi odvijali v skorajda napol ilegalnem, »zarotniškem« vzdušju. Razmere v matici, kjer je bila sleherna svobodna misel praktično prepovedana, so pri predavanjih in diskusijah imele pač določeno prednost, tako da je bila Draga postala nekakšen »mikrofon slovenske opozicije«, saj dejansko ni bilo drugega prostora, kjer bi bili vsi lahko svobodno izražali svoja mnenja in gledanja na slovenstvo. Ob vsem tem lahko razumemo, da so bile mnoge druge aktualne teme — čeprav upoštevane — potisnjene nekoliko v ozadje. Sedaj pa, ko se je komunistični režim zrušil in je bila Draga deležna priznanja s strani nove slovenske demokratične vlade, se nam odpirajo nove poti, pred nami so nova obzorja. Na dan prihajajo — ali bodo prišle — nove teme, nova vprašanja, s katerimi se bomo v prihodnosti morali soočiti.

Kaže, da so organizatorji Drage vzeli to na znanje. Skoraj ves slovenski tisk je namreč poročal, da so bili letošnji študijski dnevi nekaj novega, svežega. Res so bile teme, ki so jih bili letošnji predavatelji razvili, uprte predvsem v prihodnost. »Kako naprej?« je bilo osrednje vprašanje, ki se je porodilo v mislih udeležencev.

Tako je mladi tržaški esejist Igor Škamperle razvil svoje gledanje na »Narodnost v postmoderni misli«. Narod je sicer zaključena, a odprta celota, kateri se ne moremo odpovedati, ker bi drugače ne shajali. Narod ni ideologija — kar bi vodilo v nacionalizem —, je prostor telesa in duha. Predavatelj je na koncu citiral Ivana Hribovska in rekel, da narod (oz. domovina) ni nič drugega kakor naša življenja.

Zdravko Inzko, diplomat, vidi prihodnost Slovenije v samostojnosti in prisotnosti v širšem svetu. Slovenija naj bo država, ki bo slonela na etiki, naj bo demokratična in pravna država, gospodarsko močna in upoštevaljoča zdravje svojega okolja. Slovenija naj bo skratka država po meri človeka. Tale vizija se je nekaterim zdela malce optimistična, vendar je predavatelj podal kopico stvarnih predlogov, kako priti do nje, in bi jih slovenski politiki lahko v veliki meri upoštevali.

Župnik Janez Pogačnik je v svojem referatu orisal nove naloge slovenske Cerkve: kristjan naj se ne zapira v svoj geto, biti mora soudeležen pri oblikovanju družbe, v kateri živi. To mora držati tudi na političnem področju: čeprav je nastanek slovenske krščansko-demokratske stranke pozitiven, ne sme Cerkev politično

delovati v strankarskem smislu, saj ni vezana na noben gospodarsko-politični model ali sistem, ampak le na etične vrednote krščanstva. Kristjani se torej lahko vključijo v katerokoli stranko, ki te vrednote priznava in spoštuje.

Spomenka Hribar, Ivo Jevnikar, Karel Smolle in Janez Zorec so podali sliko slovenstva z matičnega, zamejskega in zdomskega zornega kota. Kakšna so nova slovenska obzorja? Glede na ne prav rožnato stanje našega naroda, niso kdovekako obetavna. Vendar je bilo tako v besedah udeležencev okrogle mize kakor tudi med občinstvom čutiti upanje, tisto upanje, katerega prinašata pravkar doseženi svoboda in demokracija ter sproščenost, ki sta jo prinesli.

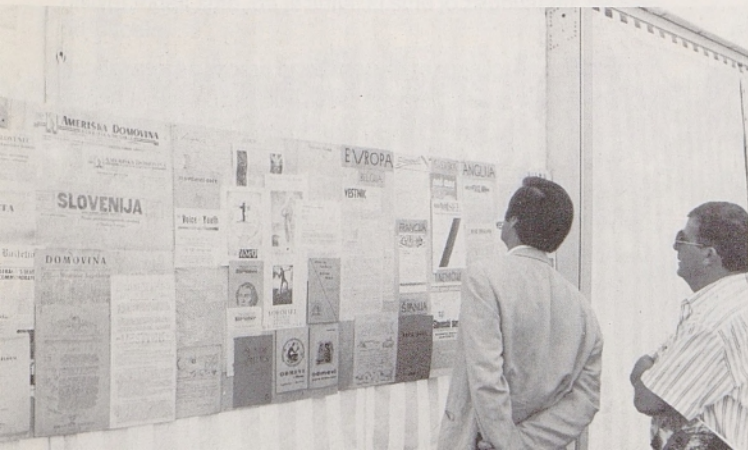
Praznično in slovesno je bilo vzdušje, ki je vladalo na proslavi 25-letnice Drage, katere sta se udeležila predsednik slovenske vlade Lojze Peterle in predsednik deželnega odbora Furlanije-Juljske Krajine Adriano Biasutti. Njuna prisotnost, predvsem pa navzočnost osemsto, po nekaterih pričevanjih celo tisočglave množice, ki je zbrano in doživeto prisostvovala proslavi, je potrdila pravilno pot, ki so jo prireditelji Drage pred četrto stoletja izbrali in v tej dobi prehodili. Proslava z obiskom visokih gostov je pomenila tudi zaključek nekega obdobja in pričetek drugega. Tudi Drago čakajo nove naloge. Bo v novih razmerah, ki so se ustvarile, znala biti še vedno aktualna? Bo utegnila dobiti pravičen pristop do novih problematik, ki so ali bodo prišle na dan? Bodo njeni organizatorji znali prilagoditi novemu času tudi zunanji videz oz. »image« Drage?

Draga bo ostala zanimiva in aktualna, če bo do teh novih izzivov izbrala pravičen pristop; če se bo iz ožjega slovenskega podala tudi v širši evropski in svetovni prostor ter se poglobila v njegove številne problematike; če bo pozorna tudi na probleme naših sosedov (Italijanov, Nemcev in drugih), čeprav bosta središčni točki ostali vedno slovenstvo in krščanstvo. Predvsem pa bo Draga ostala še naprej »Draga«, če bo znala ohraniti tisti izviren in nekonformističen pristop do raznih tematik, ki ji je v vseh teh petindvajsetih letih dajal pečat.

Vsekakor je na ta vprašanja prišlo — v delni ali popolni obliki — že do nekaterih odgovorov. Kaže, da so prireditelji Drage tudi tokrat izbrali pravilno pot, kar potrjuje letošnji izredni uspeh. Pot bo sicer dolga, naporna in težavna, a vendar zaznamovana z upanjem, s katerim Slovenci gledamo v svoja nova obzorja.

Pravo presenečenje sta bila na letošnji Dragi oba mlada zamejska predavatelja: Igor Škamperle iz Trsta (zgoraj) in Korošec Zdravko Inzko (spodaj). Presenetil nas je tudi knjižničar Černetove knjižnice z razstavo zdomskega tiska, ki je pritegnila pozornost obiskovalcev (spodaj). Nadaljnje presenečenje letošnje Drage je bil šotor, ki nas je obvaroval pred slabim vremenom (desno zgoraj). Redna gosta sta dr. Anton Trstenjak in inž. Jože Strgar, zdaj ljubljanski župan (druga slika na desni); somaševanje je vodil tržaški škof Lovrenc Bello mi. Nedeljske popoldanske slovesnosti ob 25-letnici Drage so se udeležili številni ugledni gostje (zadnja slika desno).

Prihod uglednih gostov v nedeljo popoldne: minister Janez Dular, poslanec Karel Smolle, predsednik dežele Adriano Biasutti in predsednik slovenske vlade Lojze Peterle (zgoraj); nekdanji predavatelj in zdaj predsednik slovenske skupščine dr. France Bučar (spodaj); čestitke predsednice SSO Marije Ferletič; slovensko Antigono Spomenko Hribar so sprejeli s cvetjem (desno zgoraj); minister za kulturo in nekdanji predavatelj na Dragi Andrej Capuder čestita predsedniku DSI; pozdrav Dragi sta prinesla predsednika Lojze Peterle in Adriano Biasutti (desno spodaj). (Fotografije P. Cvelbar in D. Križmančič).

Tri vprašanja ob Dragi 90

Jelka Cvelbar je ob letošnji Dragi postavila nekaterim udeležencem tri vprašanja za avstralski etnični radio 3ZZZ, ki oddaja nekaj ur na teden tudi v slovenščini. Izjave, ki jih je Cvelbarjeva zbrala na magnetofonski trak, so zanimive tudi za naše bralce, zato jih je za objavo v reviji prepisala s traku. Vprašanja so bila za vse intervjuvance enaka:

1. Lani se je postavilo vprašanje, ali naj Draga še nadaljuje s svojim poslanstvom, kakšni so vaši občutki letos, ob 25. letnici Drage?
2. Do lani je bila Draga »oporečniška«. Kaj pa letos ali so vidne razlike in v čem so te razlike?
3. Kako vidite torej Drago za naprej?

Slovenski minister za kulturo, dr. Andrej Capuder:

1. No, Draga je dokazala svojo vitalnost in mislim, da ni nobene potrebe, da bi petindvajseto delovanje Drage ukinili in prenehali. Nasprotno! Pojavljajo se nova vprašanja, novi problemi glede naše politične prihodnosti in Slovenci nismo prav nič manj razcepljeni kot poprej, ko nam je v domovini vladala totalitarna ideologija. Zdaj, ko je ona prenehala, se bo šele videlo, koliko zla je povzročila Slovencem po svetu; in nas čaka v bistvu neko novo zedinjevanje. To vlogo naj bi odigral Slovenski svetovni kongres. Mislim, da ima Draga tukaj veliko vlogo: tu bi bile lahko stalne diskusije in podobno...

2. Vsekakor so razlike! Drži, da je bila Draga vseskozi oporečniška. Uradna Ljubljana jo je do pred enim letom popolnoma zamolčevala. Tisti, ki smo hodili doli bodisi kot obiskovalci bodisi kot predavatelji, smo nekaj tvegali. Zdaj tega ni več! Tu vidim zbrano občestvo od levice do desnice, da uporabim ta tradicionalni izraz, spremenilo pa se je tudi v toliko, da smo nekateri bivši disidenti čez noč postali, po neki dvomljivi sreči, ministri, in s tem izvrševalci nove oblasti in uprave.

3. Morala bo bolj dokazovati svojo kvaliteto. Disidentstvo ima le nekaj olajšav: kar govoriš proti, je vselej cenjeno. Zdaj bo treba govoriti za. Sam sem nekje zapisal stavek »Iz kulture oporekanja bo treba preiti na kulturo izrekanja!« To bo naloga Drage.

Organizator, član Društva slovenskih izobražencev iz Trsta, Marij Maver:

1. Zdi se mi, da pomeni letos za Drago nekakšen višek. Smo na koncu neke dobe! Dobro se bomo morali potruditi, da nastavimo Drago drugače, kajti očitno po tem vrhu ne moreš več navzgor, pot je le še dol, ali pa, da nekaj spremeniš in začneš novo pot navzgor...

2. Ta Draga je zadoščenje za petindvajsetletno oporečništvo! Videli smo, da je linija, ki smo jo zagovarjali, na koncu uspela.

3. Za naprej: morali bomo začeti razmišljati o nekih novih oblikah, ki gotovo jih je zelo, zelo veliko... Nekaj so jih, recimo, nakazali letošnji predavatelji v svojih predavanjih. Kako in kakšne bodo te oblike, bomo še premislili. Vseh skrivnosti ne smemo izdati pred prihodnjo Drago!

Avstrijski državni poslanec dr. Karel Smolle:

1. Mislim, da nam vedno le manjka takih mest, kjer se nove misli porajajo, kjer se srečajo intelektualci pa tudi drugi Slo-

venci z vseh vetrov in razmišljajo o določenih pojavih v naši sodobni družbi. Prav tu vidimo, da je bila Draga važno središče zaradi tega, ker so tukaj prvič prav ob slovenski meji razmišljali o demokratičnem razvoju v domovini Sloveniji.

2. Rekel bi, da naj si Draga le ohrani svojega kritičnega duha, ker je še veliko odprtih vprašanj za slovenski narod, pa tudi odprtih vprašanj v tem geografskem prostoru. Zato bi tudi rekel, da je duhovno oporečništvo pravzaprav vedno znak solidnega intelektualnega duha, ki se vedno sprašuje, če je to, tako kot je, dobro in pravilno... In v to smer se naj ta kritični duh razvija.

Rekel pa bi, da bi bilo tudi prav, ko bi do takih srečanj prišlo tudi v republiki Sloveniji sami. Danes je pravzaprav na meni le, da čestitam tistim, ki so tedaj, ob zasmehovanju raznih mogotcev, začeli tukaj, v Dragi, duh prenove.

3. Za naprej bo treba marsikaj spremeniti: Draga je žive-la vsa ta leta močno od oporečništva. To se pravi: karkoli je naredila, je bilo pogumno! Danes je latvica, od katere štejemo, da je neko dejanje pogumno, postavljena dosti višje. Zato bi bilo treba morda stopiti nekoliko stran od globalnih vprašanj in se lotiti raznih zelo, zelo konkretnih poglavij. Recimo: vprašanje gospodarskega geografskega prostora, v katerem se nahaja Slovenija; vprašanje odnosov do Italijanov, do Avstrijcev, Nemcev, do Madžarov itd. Vprašanje naše vloge do Hrvatov, Srbov... Ali na primer program politike sosedstva: kakšno vlogo naj bi Slovenija odigrala. Mesto Slovenije v evropskem integrativnem procesu — tudi to še ni razčiščeno, še ni jasno. Po mojem bi se bilo treba tudi ukvarjati, recimo, z vprašanjem kulturnega razčiščenja in prečiščenja. Slovenski narod ima pravzaprav dve misli, ki ga vedno spravljata v težave. To je na eni strani malodušje, strah, ponižnost, zaradi majhnosti; na drugi strani pa tudi megalomansko postopanje, da se pač imamo za najbolj kulturni narod v celem svetu.

Pravzaprav v teh dveh a priori napačnih stališčih delamo tudi našo kulturo in se s to kulturo soočamo. Pravzaprav pa zanjo ne vemo, ali je res najvišja in ali je to tako važno, da je Prešeren enak, recimo Schillerju, kakor da po tem kdorkoli po svetu sprašuje!

Po mojem dimenzije slovenstva še nismo našli in seveda predvsem zato, ker se je štirideset let kultura morala podrejevati politiki.

Ta proces osvobajanja kulture in intelekta je, po mojem, proces, ki se lahko tukaj v Dragi začne, oziroma, nadaljuje.

Lučka Susič, hči prof. Jožeta Peterlina, ki je s so-delavci zasnoval Drago:

1. Zdi se mi, da so se naši prvotni strahovi, da bo letos manj obiska, pokazali za popolnoma neutemeljene. Mogoče je obiskovalcev iz Slovenije vedno enako, veliko več pa se mi zdi, da je tržaških obiskovalcev. Če sklepam po komentarjih, ki sem jih slišala, je za to Drago veliko navdušenja.

Očitno je torej Draga še potrebna, še aktualna! Zdi se mi tudi, da se vsi zavedamo, da bo problemov, kljub spremembam, ostalo še vedno toliko, da je pretresanje teh problemov tukaj, na Dragi lahko le garancija, da zajamemo ves slovenski prostor.

2. Razlik ne vidim veliko od prejšnjih Drag. Zaradi tega, ker so v Sloveniji na vladi stranke, ki so bile demokratično izvoljene, se še vedno niso polegile kritike, natolcevanja in podobno... Potrebno je zato marsikatero razčiščenje in to prihaja tudi tukaj do izraza.

3. Draga bi morala, po mojem, več ali manj po isti poti. Prerešetava naj probleme, ki nastajajo čez celo leto in kljub temu, da vsi upamo, da bo ostala v Sloveniji demokratična vlada, se tudi zavedamo, da bo Draga, če se kaj tam spremeni, spet izredno dragocena.

Tudi če se nič ne bo spremenilo, bo gotovo prišlo preko medijev do kritik in razčiščevanj, za katere bo lahko Draga pravo torišče za neposredna soočanja.

Spomenka Hribar sociologinja — pobudnica sprave slovenskega naroda:

1. Jaz sem letos prvič v Dragi. Prej se nisem tako zanimala, od leta 1985 naprej so me zelo vabili, pa nisem prišla, ker sem imela, če tako rečem, boj doma, ki sem ga morala tudi »sama« speljati.

Mislím, da je Draga imela velik pomen v združevanju Slovencev, pri duhovnem pretakanju nekih idej, energij... Mislím, da bo imela tudi v prihodnje ta pomen, čeprav mogoče ne do te mere kakor prej, ker se vendarle Slovenija odpira in se bo vrsta stvari, vrsta načinov komunikacije spremenila. Bo tudi drugačna komunikacija, kanalov bo več, več bo srečanj, v Sloveniji se bo svobodno govorilo, kot se prejšnja, prva leta Drage v Sloveniji ni govorilo. Tako bo Draga, najbrž, imela svojo specifično publiko, ki jo je imela do sedaj. Najbrž bo tukaj neko duhovno središče, če tako lahko rečem, kristjanov ali krščanskih demokratov ali vsaj prvenstveno njih. Mislím, da ima Draga vsekakor še perspektivo, čeprav se bodo nekatere stvari diferencirale.

2. Prav gotovo je nastala razlika že s tem, da je v Sloveniji prišlo do spremembe režima. Draga je pač prej zbiralala oporečnike iz domovine in iz tujine. Oporečniška tej vladi najbrž zaenkrat ne bo, dokler se bo oblast obnašala pričakovanjem primerno. Ta apriorni oporečniški status bo Draga najbrž izgubila.

3. Kot sem že delno povedala, vidim bodočo Drago kot srečevanje kristjanov, krščanskih demokratov iz vsega sveta. Upam, da bo tu tudi srečevanje laikov in kristjanov, ker v tem sama vidim tudi neko prednost. Šlo bo za izmenjavo mnenj, izmenjavo stališč...

Ivo Jevnikar, deželni tajnik Slovenski skupnosti:

1. Že udeležba na letošnji Dragi dokazuje, da je Draga vse bolj aktualna, da je ta želja po združevanju, po zblizevanju med ljudmi z različnih koncev sveta in različnih prepričanj še vedno zelo živa. Rekel bi, da se je tudi pokazalo v nekaterih predavanjih in v diskusiji, da imamo Slovenci še toliko problemov in vprašanj, ki jih je treba reševati, da nikakor ni na mestu, da bi ukinjali neko tako skupno razmišljanje, kot je Draga. Verjetno se bo sedaj porodila z odpiranjem meja in vabljenjem emigrantov domov, tudi v osrednji Sloveniji težnja, da bi se nekaj takega ali podobnega ustvarilo. Kljub temu pa bo Draga še vedno lep prispevek, ki ga daje zamejstvo skupnemu slovenskemu prostoru.

2. Dražljivost Drage je bila včasih ravno ta, da si lahko tukaj poslušal predavatelje in ognjevite diskutante, ki danes dejansko sedijo na ministrskih stolčkih, v parlamentu v Sloveniji in podobno... Zdi se mi pa, da problemi, ki so jih oni takrat postavljali in o njih razpravljali, še niso rešeni.

Tudi z volitvami, z demokratizacijo je šele nastavljeno reševanje nekaterih vprašanj: od vprašanja suverenosti, do resnične demokratičnosti. Torej o tem bo treba še precej razpravljati.

Predavatelj Zdravko Inzko nam je, recimo, pričaral neko, za nekatere morda romantično, vsekakor pa možno podobo bodoče Slovenije, od katere pa nas seveda ločuje še zelo dolga pot. Po drugi strani pa je Janez Pogačnik pokazal na naloge, ki jih ima cerkev in je bila njegova analiza precej kritična ob sedanjem stanju. Torej zelo daleč od neke popolnosti!

Verjetno bo torej Draga izgubila na neki zunanji privlačnosti, tematike pa, ki se bodo tukaj odprle, bodo še vedno žive in važne.

3. Verjetno bo Draga poglobljala vprašanja, ki sem jih navedel, in verjetno se bo posvetila tudi še vprašanju manjšine, oziroma vprašanju Slovencev za mejo. To vprašanje je bilo mogoče nekoliko v ozadju zaradi teh vseslovenskih velikih, tudi idejnih vprašanj. Zdaj, ko se bo sprostila tudi ustvarjalnost Slovencev v zamejstvu, ko bo torej odpadlo tisto diskriminiranje s strani matice, zaradi ideoloških razlik in podobnega, v upanju da se bo kaj spremenilo tudi v državi, v kateri mi živimo, ali koroški Slovenci v Avstriji... ko bi tudi s tistih strani prišlo do neke sprostitev, ko bi se ne morali ubadati samo s samoobrambo, se mi zdi, da bi tudi Slovenci v zamejstvu lahko še nekaj bolj ustvarjalnega povedali o nas samih in tudi o skupnem slovenskem prostoru.

Prof. Alojz Rebula, pisatelj in član Društva slovenskih izobražencev:

1. Rekel bi, da Draga, kolikor sem je letos doživel, to se pravi dve tretjini ali tri predavanja, je absolutno potrdila svojo upravičenost, svojo vitalnost in se s tem že proicirala v prihodnost. Mislím torej, da ima Draga še v sebi prihodnost, da ni le koristna, ampak celo potrebna s svojo duhovno kontrolo, s svojim duhovnim sporočilom slovenske mu občestvu.

2. Letos ne vidim velikih razlik, ker tisto stališče, ki ga je Draga imela do komunistične stvarnosti vsa ta leta, isto stališče je letos potrdila. Torej Draga sama se ne more prelomiti, prelomil se je sistem, proti kateremu se je postavljala

Mario Schiavato

Mnogi ga poznajo kot prijaznega upravitelja planinskega zavetišča »Nordio« nad Ukvmi v Kanalski dolini. Barvne fotografije na stenah pa ga obiskovalcem prikazujejo tudi kot vrhunskega gornika, saj je ovekovečen vrh nekaterih najvišjih gora v Aziji in Južni Ameriki.

Manj ljudi pa ve, da je Mario Schiavato tudi kvaliteten pesnik. Pred nekaj meseci je objavil že sedmo pesniško zbirko in ji dal naslov »Alpi Giulie«.

Večina pesmi ima že v naslovih konkretna imena iz planinskega okolja, med njimi pa so tudi slovenska: Razor, Trenta, Ponca, Škrlatica, Zapotok. Ob branju pa se kmalu prepričamo, da ne gre za navadno opisno poezijo. Konkretni kraji so le okvir, izhodišče za refleksije in čustvovanja, kot se lahko porajajo le v višavah, kjer je vse čisto in zgoščeno v bistvo. Tam je pesnik sam s svojimi vprašanji, ki se srečujejo s skrivnostjo, tesnobo in lepoto našega bivanja. Včasih pa zaznamo v njegovem poetičnem razmišljanju tudi prijateljstvo do ljudi mimo vseh različnosti, tudi narodnostnih.

To je razvidno tudi v eni od treh Schiavatovih poezij, ki jih tukaj objavljamo v slovenskem prevodu.

Še beseda o avtorju. Mario Schiavato se je rodil leta 1931 v Quintu pri Trevisu, leta 1943 pa se je njegova družina preselila v Vodnjan v Istri. Šole je obiskoval v Poreču, Rovinju in na Reki; po stroki je linotipist, uspešno pa se je uveljavil tudi v časnikarstvu. Njegova literarna ustvarjalnost zajema poleg pesništva tudi prozo, posebej še tekste za mladino, in dramatiko. Za svoja dela je prejel vrsto priznanj in nagrad.

Saša Martelanc

NA RAVNI (Malga Rauna)

*Pritajêno šepečejo listi
kjer senčna se vije stezà.
Svečano pojò iz globeli
zahvalni spevi vodà.
Ob zori ugaša zvezdni sijaj.
Skrivaj
se oziram v obzorje žareče
in iščem obrise
pozabljene sreče.*

GREBEN (Sulla cresta)

*Zabili so bele stebriče
po tem ostrem grebenu
oštevilčeni kažejo mejo.
Tukaj se reče Veunza
tamkaj se pravi Vevnica.
Pa so isti prepadi vklesani
in špiki in stene in dna
na tej in na oni strani.
Še cvetje odganja iz reže pečene
v barvah, ki ni jim mejà.
Zabili so bele stebriče.
A po ostrem grebenu
teh deviško kipečih višav
si Slovenci in Italijani
izrekajo blag pozdrav.*

TRI VPRAŠANJA...

la, Draga pa ostaja pač neokrnjeno na pozicijah humanizma in krščanstva in demokracije, kot je bila tudi vseh teh petindvajset let!

Torej se Draga tukaj tudi ne more spremeniti, v kolikor hoče ostati zvesta svojim nastavkom. Kvečjemu se lahko prilagojuje času.

3. Bodočnost Drage bo odvisna, bi rekel, od zvezdnih konstelacij nad slovenskim narodom: odvisna bo od političnega momenta, odvisna bo od širšega javnega mnenja in tako naprej. Če bi danes presodil, bi rekel, da Draga, če bo morala sebi dodati kakšen poudarek, da bi morala za naprej postati bolj specifično katoliška, v kolikor je takih forumov že v Sloveniji več. Zato ni več tako edinstvena, kot je bila, in ji ostane naloga in ta možnost, da se tukaj, ne da bi se sploh zapirala, ostala še vedno tako odprta, kot je bila, obenem pa dobila neko večjo specifiko kot forum, kjer bi prihajala do izraza slovenska katoliška intelektualna in siceršnja prisotnost.

POSLEDNJE ZAVETJE (Ultimo rifugio)

*Zapustil sem nekaj sebe
v kolesju
ki mlelo usodo
je moja in vsega sveta.
Zapustil bom nekaj sebe
kjer sem doma
da sinovi zvedo
za moj smeh in moj jok.
Rad zapustil še nekaj bi sebe
v lebdenju teh višin.
Nimam moči Boga
zapuščam le žar srca
in pesem za spomin.*

V novo slovensko prihodnost

Iz govora Alojza Rebule na vseslovenskem Slomškovem shodu na Ponikvi

Slovenstev je, kot vsi vemo, vseh vrst, kot je vseh vrst vin. Slovenstvo je na primer lahko Kopitarjevo, lahko je Vidmarjevo, lahko je Javorškovo. Nobene mu od teh ga ne moremo odreči.

Slomškovo je bilo edinstvenega porekla, brez najmanjše sestavine jaza, s trojno kvaliteto: bilo je delavno, bilo je samozavestno, bilo je evropsko.

Danes stojimo na razvalinah nekega sveta, ki je hotel v neznanskem napuhu likvidirati Boga, a se je sam neugledno samolikvidiral. Pred našimi očmi se razplinja v nebulozo cinizma. Stoječi na teh razvalinah lahko še posebej izmerimo ne samo Slomškovo veličino, njegovo kristalno slovenskost in junaško krščanskost, ampak tudi njegovo aktualnost.

Janez Pavel II. je rekel l. 1980 v Lisieuxu, mestu svete Terezije: »Svetniki niso nikoli odpisani, ostajajo zmeraj pričevalci mladosti evangelija. Nikoli ne postanejo junaki preteklosti. Nasprotno: to so možje in žene jutrišnjega dne, pričevalci prihodnjega sveta«.

Anton Martin Slomšek kliče slovenskega kristjana, potem ko se je iz polstoletnih katakomb spet vrnil na sonce zgodovine, k zavzemanju za tisti dve vrednoti, za kateri je sam izgorel: za znameniti »ključ« in znamenito »luč«: za slovenstvo in za krščanstvo.

Za čimbolj civilizirano slovenstvo in za čimbolj iskreno krščanstvo.

Za recivilizacijo Slovenije gre. In kdo more biti bolj poklican k temu delu kakor kristjan, s svojo temeljno zavezanostjo Vrednoti z veliko in vrednoti z malo začetnico? S svojim brezkompromisnim »Ne« nihilizmu?

Vsi dobro vemo, kakšnega boga si je izvolil marksizem: Ekonomijo. Iz njenih nedrij naj bi se razcvetel raj na zemlji. Ironija zgodovine pa se je s tem malikom poigrala tako, da se je marksistični mit zrušil prav na njej, Ekonomiji. Danes nam je tako rekoč eksperimentalno dokazano, da je ekonomija samo ena od komponent zgodovine, pa naj bo še tako odločilna; da za njo stoji nekaj mogočnejšega, človekov duh s svojim težanjem po resničnem, dobrem in lepem, s svojo

neugasljivo slo po neskončnem in nesmrtnem. Komunizem je propadel ne toliko zaradi ekonomske neuspešnosti — navsezadnje se v komunističnih državah ni umiralo od lakote — kolikor zato, ker se je tragično uštel v svoji formuli o človeku.

Kristusova formula ga je preživela. Po 2000 letih se ta formula potrjuje ne samo s svojo edinstveno metafizično in etično vzvišenostjo, ampak tudi s svojo vitalnostjo. Zadnji dokaz je od včeraj: prvo domino v tiranski nanizanki — na Poljskem — so zrušili kristjani; še natančneje katoličani.

To velja danes poudariti spričo nekega nevliteškega pohoda proti krščanstvu in kristjanom, ki ga je zaznati v lepem delu slovenskih medijev. In vendar se s takšnim opozicijskim spričevalom, s kakršnim se lahko izkaže Cerkev, ne more na Slovenskem ponašati prav nihče, tudi kultura ne. Dovolj bi bilo samo sešteti vsa tista zaporna leta, na katera je leninistična justica obsodila toliko slovenskih duhovnikov. Kljub temu pa se omenjeno nasprotovanje ne odpoveduje tudi najmanj gosposkemu orožju, od smešenja do perverzije.

Napadati krščanstvo v Sloveniji 1990 — kaj je to drugega kot napadati Evropo v njenem najžlahtnejšem sporočilu, v njeni judovsko-grško-rimski triadi? In napadati kristjane je napadati ljudi, ki hočejo biti dediči tega univerzalnega sporočila, in sicer v zagovarjanju primata duhovnega pred družbenim in etičnega pred političnim.

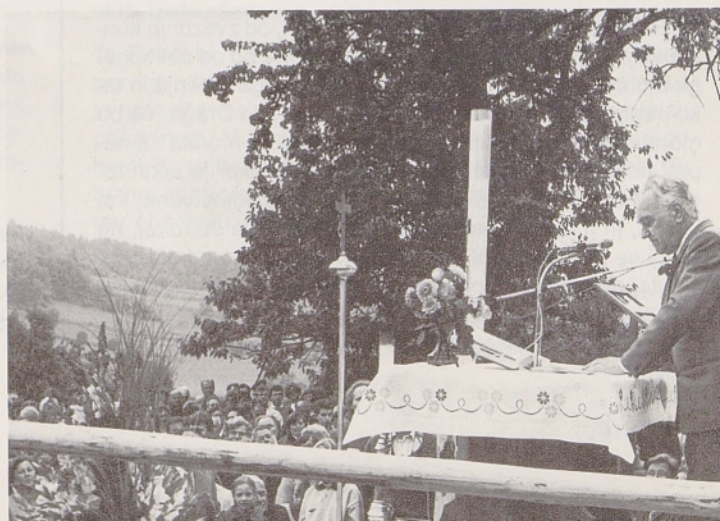
Krščanstvo je požlahtnjen humanizem. Od njega se nihče nima ničesar bati, če mu res gre za človeka. Na planetu imamo danes še vrsto diktatur, od marksističnih do islamskih, a nimamo katoliške diktature.

Za takšen, krščanski humanizem, je Anton Martin Slomšek izgorel, v žlahtnem ravnovesju med narodnim in človeškim, med nacionalnim in univerzalnim.

Na nas, ki hočemo biti kristjani, je, da povzameмо njegovo baklo in jo prenesemo preko prevala 2000 v novo slovensko prihodnost.

Ponikva, 16. september 1990

Množico na Slomškovem shodu je pozdravil predsednik L. Peterle (levo). Govornik Alojz Rebula (desno).

Osem Slovenk za danes

Šesta SLOVENKA ZA DANES skoraj mora biti **dr. Aleksandra Kornhauser**, saj je pred kratkim dobila visoko mednarodno priznanje **ROBERT BRASTED MEMORIAL AWARD**. (Na konferenci Ameriškega kemijskega združenja z več tisoč udeleženci so podelili eno samo priznanje!) Dr. Kornhauserjeva, med drugim tudi redni profesor kemije na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani, doktorica Mednarodnega centra za kemijske študije v Ljubljani, v tujini pa podpredsednica komisije Mednarodnega sveta vseh znanstvenih unij in predsednica Komiteja za kemijsko izobraževanje Evrope itd. pa je bila tudi, v dobi Staneta Kavčiča, podpredsednica slovenske vlade.

To zanimivo, poprasto in odločno osebnost je Zora Tavčar obiskala na že omenjenem inštitutu (Mednarodnem centru) v Ljubljani.

Spoštovana gospa doktor, ko ste se vrnili s svoje zadnje poti iz Amerike (kjer ste dobili pomembno znanstveno nagrado), sem telefonirala na vaš dom v Ljubljani za zmenek. Vaš mož dr. Pavle Kornhauser mi je odgovoril, da ste ponovno odpotovali, tokrat v Pariz na pogajanja z Unesco, in da se vrnete v sredo, 12. t.m. popoldne. Ko pa sem v sredo zvečer spet dvignila slušalko, mi je drug prijazen glas povedal, da ste že isti večer spet na inštitutu. Ali se sploh kdaj utegnete sprostiti?

Sprošča se najbrž vsak človek malo drugače. Zame je posedanje huda muka, običajni klepet silno dolgočasna zadeva, iz počasnega sprehoda pa se rešujem tako, da začnem teči. Moje delo pa se mi zdi zelo privlačno in zato tudi sproščujoče. Kar ljubiš, ni nikoli naporno.

Sicer pa je že tako: če hočeš biti gostinec, vlakovodja, zdravnik, moraš vnaprej vedeti, da bo treba delati tudi ponoči. Kdor se odloča za poklic raziskovalca, zlasti visokošolskega učitelja z večjo skupino, mora vzeti v zakup, da bo večkrat tudi dvanajsturni delavnik premalo. Če mu je to naporno, naj se našega (in še marsikaterega) inštituta, kjer večkrat še v soboto gorijo luči pozno v noč, ogne v velikem loku.

Rojeni ste v Škofji Loki, torej ste Gorenjka. Ali izvira vaš rod od tam? Povejte nam kaj o svoji rodovini.

Ne vem, če bi me v Kranju priznali za Gorenjko. No, na srečo na Jesenicah tudi Kranjčanov ne štejejo med Gorenjce, saj menijo, da se Gorenjska začne šele pri njih. Moja hči pa je globoko prepričana, da sem Gorenjka, ker sem menda tako »šparovna«. Mamin rod *Ambrožičev* je stara škofjeloška rodovina, doma ob naši prelepi Poljanski Sori. Oče pa se je kot lesni trgovec priselil v Škofjo Loko s Tržaškega.

Doma smo bili štirje otroci — sama dekleta, v pokoro staršem. Bile smo sicer dobre učenke, vendar svojeglave in prav nič pripravljene slediti tedanjim lepim naukom, da mora biti punca pohlevna in ostajati v ozadju. Raje smo tekmovali s fanti. Spominjam se groze moje mame, ko me je prvič zagledala, kako

Dr. Aleksandra Kornhauser

skačem s Hudičeve brvi na glavo v Soro. To je namreč tedaj veljalo za dokaz, da nisi »babja šleva«.

Kje ste sedaj sestree?

Najstarejša je delala v Loški tovarni hladilnikov, sedaj pa je v pokoju in nenehno prezidava ter lepotiči našo staro domačijo. Najmlajša poučuje angleščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Tretja je očitno sledila slovenskim cesarsko-kraljevskim vzorom, ki

Uvajanje tehničnih direktorjev kemične industrije v metode za prenos znanja — na zveznem seminarju v Beogradu.

imajo svoj začetek v Martinu Krpanu, in je postala svetovalka na Ministrstvu za znanost na Dunaju. Četrta nadloga mojih staršev — no, to sem pa jaz.

Imate tudi vi kakšno »nadlogo« te vrste?

Imam imenitno hčer, ki je pobrala vso neodvisno naravo našega rodu. Zdravnica je na oddelku za intenzivno terapijo novorojenčkov v Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani. Nadarjena je seveda po očetu, čigar poklic je izbrala, trmasta pa po materi. Ker je s stanovanji v Ljubljani hudo, smo ostali skupaj, tudi ko se je poročila. Dva vnučka me vsak dan spravljata v dobro voljo. Že zdaj vidim, da se bo tradicija neodvisnih ljudi v družini nadaljevala. Zadnjič se je vrnil naš triletni kavboj ves povaljan z dvorišča. Takoj se mi je prišel pritožiti, da je dobil eno na zadnjo plat. Na moje vprašanje, kaj je on naredil potem, se odgovoril: »Ja, jaz jih pa še ne morem našeškati, sem še premajhen.« Jabolko ne pade daleč od drevesa.

Vaš mož je profesor na Otroškem oddelku kirurgije v Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani. Torej imate kar dva zdravnika v družini. Ste torej zdravi?

To je zame edina možnost. Tista o bosu kovačevi kobili velja tudi pri nas. Če kaj »pojamram«, me hitro povabita v Klinični center pogledat, kaj je bolezen. In če res nanese, da kdaj pa kdaj moram tja, moje pritožbe za dolgo utihnejo. Oba delata z najtežjimi bolniki. Sram človeka postane, če ob njih še omenja svoje drobne tegobe.

Vaš mož je tudi zelo znan pianist. Kakšen je vaš odnos do glasbe?

Eh, zdaj ste me pa našli! Klavirske skladbe poslušam že štirideset let — ni vrag, da se me ne bi kaj prijelo. Tudi hči je dvanajst let igrala violino. Meni so naprtili, da sem sedela z njo ob prvih vajah, ko je iz violine prihajalo tako predirno cviljenje, da je paralo ušesa. In na tiste presnete note je avtor (najbrž je bil velik šaljivec) zapisal »Mamici v radost«! Tudi oba

vnuka se že usmerjata v glasbo. Tako sva z zetom bolj za publiko.

Glasbo rada poslušam sama, v tišini. Všeč so mi klasične skladbe, ki gredo v uho. Tudi lepih romanc se ne branim. Zelo moderne glasbe pa ne razumem. Zdi se mi preveč mrzla in odtujena.

Kot rojena Škofjeločanka imate v zaledju prelepo Škofjeloško hribovje. Ste kdaj hodili po poteh, ki jih je tako čudovito oživil Ivan Tavčar s svojo literaturo? Imate kakšen razgleden kotiček posebej radi? Slučajno mi je tisti košček zemlje posebej drag, saj je to pogorje takorekoč posejano z mojimi sorodniki (Stari vrh, Jarčje brdo, Podmlaka, Rovt, Sveti Lenart). Hodite tudi v planine? Kaj vam pomenijo gore?

Pomenijo mi nekaj nepopisno mogočnega in lepega, neodvisnega. Zelo me pomirjajo. Gore pa so tudi izziv. Še kot dekle sem Julijce preplezala podolgem in počez. Neredko me je bilo v steni salamsko strah, včasih sem bila vsa ožuljena, večkrat na pohodih nismo imeli kaj jesti. Spominjam se ture, ko smo deset dni lazili z gore na goro ter ob praznem študentskem žepu jedli le mešana jajca, narejena z vodo kar v konzervah jajčnega prahu, pod katere smo podkurili. Ko smo nazadnje najbrž že vsi rumeno gledali, so se nas usmilili vaščani Drežnice pod Krnom in nas napojili z mlekom. Še zdaj sem jim hvaležna!

V hribovju v bližini Loke pa sem seveda kot doma! Najprej sem hodila na Lubnik, ki je najbližji. Na Starem vrhu sem rada smučala. Na vrhu Blegoša sem sanjala o Tavčarjevi Meti, vendar so moje sanje večkrat podrle jezne krave, ki so se zapodile za menoj. Očitno so prepričane, da je hribovje njihovo.

Kdaj ste se odločili, da boste študirali kemijo?

Takoj, ko sem na Poljanski gimnaziji v Ljubljani videla prve poskuse. Kako pomembno je, da učitelj kemijo uči s poskusi! Ko pa so mi rekli, da kemija ni za ženske, je bilo to zame, kot da bi biku pomahal z rdečo cunjjo.

In ste jo šli študirat?

Nak, tako lepo pa mi v življenju ni bilo poslano. Najprej je vmes prišla kruta šola, ki se ji pravi vojna. Po vojni je umrl oče. Ker je bil pred vojno privatnik, smo ostali brez pokojnine. Obe starejši sestri sva moral skrbeti za družino. Treba je bilo delati, zaslužiti.

V prvem desetletju svoje zaposlitve sem učila na osnovni šoli, obrtni šoli, gimnaziji. To so bila ustvarjalna leta. Človek se največ nauči, kadar mora učiti druge. Tisto, kar se ti je zdelo prej tako lepo razumljivo, postane naenkrat nejasno, ko je treba razložiti otrokom. Čim manjši so, tem težji je učiteljski poklic, če ga dobro opravljaš, to je: če obvladaš stroko in spoštuješ otrokovo osebnost hkrati.

Obenem sem študirala, diplomirala, doktorirala — vse ob delu. Še hišo smo gradili takrat, saj stanovanj ni bilo. Zaradi tanke denarnice smo delali »v lastni režiji«, beri: letaj za gradbenim materialom, kuhaj za delavce, pomagaj obrtnikom... Zato nisem najbolj pri-

meren naslov, kadar študent toži, da je študijski program preobremenjen. Življenje me je navadilo delati po dvanajst, tudi petnajst ur na dan. Vsak dan.

Bili ste asistentka in docentka pri sloviti profesorici organske kemije na univerzi, Mariji Perpar, danes skoraj legendarni »Fifi«. Zanj so pravili, da med kemiki ni marala žensk.

Prof. Perparjeva ni nikogar razvrščala po spolu. Ni pa marala lenob. Tudi načičkane avše ženskega ali moškega spola niso dobro shajale z njo. Bila nam je trda, toda pravična, velika učiteljica. Podila nas je pri delu — češ: učenec mora preseči svojega učitelja. To pokončno osebnost bo vsem nam, njenim učencem, težko doseči, kaj šele preseči.

In to pravite vi, ki so vas izvolili v vse tri velike akademije sveta — evropsko, v akademijo tretjega sveta ter v svetovno akademijo in so vam podelili kopico visokih priznanj na vseh kontinentih: v Avstraliji Mellorovo medaljo, Francozi medaljo Laurent Lavoisier, Američani Brastedovo...

Na vsa priznanja, ki sem jih dobila, ne gledam kot na nekaj absolutno pravičnega. Zgodovina, tudi slovenska, je polna primerov, ko so bili vrhunski znanstveniki in umetniki pozabljeni ali celo zaničevani v svojem okolju.

Seveda ne smem reči, da se priznanj ne veselim. Z njimi naša celotna skupina utrjuje vero v svoje delo. Vendar je priznanje zame nekaj takega kot uspešen vzpon na goro. Ko je opravljen, je treba začeti naslednji vzpon na višji, zahtevnejši vrh. Na vsakem vrhu te ne čakajo medalje — bolj je verjetno, da bo tam treskalo in frčalo kamenje. Vzpenjati se je treba zaradi razgleda, ne pa zaradi medalj. V znanosti in izobraževanju — pa najbrž še na mnogih področjih — je najbolj nevarno samozadovoljstvo.

Brastedovo nagrado ste dobili letos v Atlanti, kjer je bila Vseameriška kemijska konferenca z več tisoč udeleženci. Na konferenci so podelili eno samo priznanje — za vrhunske dosežke v mednarodnih projektih za prenos znanja in razvoj kemijskega izobraževanja, »Robert Brasted Memorial Award«. Na oder ste stopili kot edina nagrajenka vi. S kakšnim občutkom? In kam bo šlo tistih 20.000 dolarjev (več kot 20 milijonov lir), ki jih je Ameriško kemijsko združenje dodelilo vaši raziskovalni skupini?

Občutki so v takih trenutkih zelo pisani. Na vrhu je veselje. Tudi malo treme je, ko stopaš na oder pred tolikšno občinstvo — po prejemu nagrade je treba predavati in udeleženci veliko pričakujejo. Pod tem površjem pa je tudi občutek, da pravzaprav nisi zaslužil tolikšnega priznanja. Jaz se po nagradah vselej najraje skrivam in delam, delam. Počasi se valovanje umiri in spet sem svoja. K temu pripomorejo tudi poniglavi udarci, ki nagradam obvezno sledijo.

Kam z dolarji? Dvajset tisoč jih je lahko veliko, ali pa tudi malo. To je tako, kot da imaš vrečo žita. Če ga poješ, ga bo kmalu konec. Če ga poseješ, se ti obeta — seveda le, če pridno delaš — veliko več

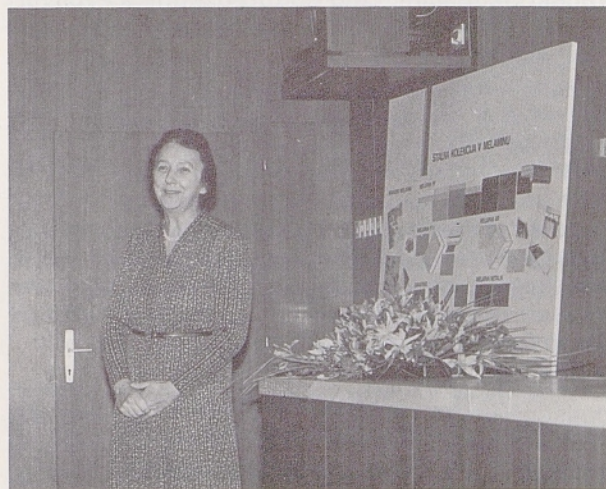
vreč. Mi bomo malo »pojedli«, nabavili bomo nove knjige, revije in manjšo raziskovalno opremo. Večji del pa bomo posejali: skupaj z Američani bomo zasnovali nove skupne projekte, zlasti za zastrupljanje vode in prenos znanja skozi kemijsko izobraževanje. Če bomo uspeli, bodo tile dolarji »dobili mlade«.

Kako prenašate te udarce?

Tako kot vsa živa bitja. Včasih boli bolj, včasih manj. Z leti vse večkrat velja Prešernov stih »podplat je koža čez in čez postala«. Nasploh pa tolažim svoje sodelavce in študente s tem, da je človekova osebnost kot zrezek: bolj ko ga tolčejo, večji in boljši je.

Kako se razumete s študenti?

Z večino odlično. Vendar imam srečo, da predavam v tretjem in četrtem letniku izbirne predmete — kemijo naravnih spojin in kemijsko metodologijo. Ker med študenti kroži, da je »pri Kornhauzerici treba garat«, se me tisti bolj »komot« raje na daleč izognejo.

Dr. Kornhauzerjeva predstavlja (očitno z veseljem) novi proizvod, ki ga je njen inštitut razvil skupaj s tovarno Melamin v Kočevju.

Z zelo dobrimi študenti pa se je kaj lahko razumeti. Res je, da povsem brez konfliktov le ne gre, kadar študent ali mladi sodelavec hoče hitri lift v dvajseto nadstropje. Jaz vsakemu postavim lestev karieri naproti. Vzpenjati pa se mora z lastnimi močmi, s trdim delom. Saj je še Einstein dejal, da je uspeh v znanosti zgrajen iz enega odstotka navdiha in devetindevetdeset odstotkov garanja.

V tujini dosti predavate v francoščini, angleščini, nemščini. Kako ste dosegli takšno stopnjo obvladovanja tujih jezikov? V šoli, na tečajih, kot samouk, — ali s prakso med tujci? Kateri jezik vam najbolj leži?

Učila sem se kar nekaj jezikov — poleg materinščine še srbohrvaščino, nemščino, francoščino, angleščino in nekaj malega tudi italijanščino in ruščino. Berem v vseh, tudi v cirilici in gotici, pišem v pe-

tih. Obvladaš pa jezik zares šele tedaj, ko tudi misliš v njem. To raven pa sem dosegla le v treh tujih jezikih.

Med tujimi jeziki pa mi najbolj leži tisti, ki sicer ni najlepši, je pa za naravoslovje in tehnologijo najbolj prikladen: angleščina. Ne smem ji delati krivice! Na višji ravni je tudi angleščina zelo lep jezik, le obvladati ga je težko.

Angleščine se nisem nikoli učila po šolsko. Pridobila sem jo s poslušanjem in v pogovorih z Angleži, Američani in Avstralci. Tako najlaže ujameš glasbo jezika. Čim usta odpro, že vem, odkod so, čeprav govore isti jezik. Velikokrat sploh ne znam razložiti, zakaj je nekaj treba povedati tako in ne drugače — preprosto čutim to. Veseli me, da tak način učenja tujega jezika danes vse bolj prodira v šole.

Iz vašega življenjepisa povzemam, da ste imeli zadnjih petindvajset let kopico pomembnih funkcij doma in v tujini. V poznih šestdesetih letih ste bili dekan Pedagoške akademije in poslanka v slovenski Skupščini, celo podpredsednica Prosvetno-kulturnega zbora. V sedemdesetih letih ste postali najprej izredna, zatem redna profesorica kemije na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani, predsednica Raziskovalne skupnosti Slovenije, predsednica Komisije za kemijsko izobraževanje Jugoslavije. V osemdesetih letih so vam kar deževala mednarodna priznanja: bili ste predsednica Komiteja za kemijsko izobraževanje Evrope, članica Evropskega znanstvenoraziskovalnega sveta, članica Mednarodnega sveta vseh znanstvenih unij in celo podpredsednica njegove komisije za naravoslovno izobraževanje...

Najbrž hočete reči, kako je to šlo skupaj z mojim pedagoškim in raziskovalnim delom? Časovno težko. Na srečo je delo zame sreča. Vsebinsko pa je ta povezava izredno uspešna. V funkcijah se izvlečeš iz svojega ozkega rova, ki ga zavzeto koplješ, ter spoznaš širino problemov. Kot helikopter so, ki te poneso v višino, da dobiš pregled. Seveda pa se ne kaže predolgo voziti s helikopterjem, ki se mu pravi funkcija. S seboj nosi nevarnost odtujitve od siste-

Dr. Kornhauerjeva na seji Evropskega znanstvenega sveta.

matskega dela, ki je bistvo obeh: izobraževanja in raziskovanja.

Pod predsednikom Stanetom Kavčičem ste bili podpredsednica slovenske vlade. Kakšen spomin imate na človeka, ki je s svojo demokratično usmerjenostjo že napovedoval potrebo po preseganju leninističnega modela družbe. Kavčič vas v svojih spominih opisuje kot »živo osebnost, polno znanja in energije, razuma in čustev«. Ste se z njim tako dobro razumeli?

Ko me je Kavčič povabil v Izvršni svet, sem bila profesorica na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, obenem pa tudi poslanka. Takrat se nisva osebno poznala in hudo sem se otepala te funkcije. Nazadnje je pristal, da bom ostala profesor na fakulteti, vlada pa mi bo nakazovala plačo podpredsednika. Čez dan sem delala v Izvršnem svetu, zvečer pa sem se vračala k svojim v laboratorije. Nadvse zvesti in potrpežljivi sodelavci in študenti so mi vsak dan znova pomagali, da sem se otrešla dnevnih težav ter vrnila v svet izobraževanja in raziskovanja.

Dobro v delu s Stanetom Kavčičem je bilo, da mi je puščal vso ustvarjalno svobodo na področjih, za katera sem bila odgovorna: v znanosti, izobraževanju, kulturi, zdravstvu, pokojninah... Kakšna škoda, da mi niso zaupali tudi bank, saj je bila vladina malha za »moja področja« vselej bolj ali manj prazna. Pa naj kdo poreče, da se v politiki veliko spreminja! Ni čuda, da smo se tedaj — in tako se godi tudi današnjim funkcionarjem — na sejah Izvršnega sveta za denar prerekli največkrat pozno v noč. Spoznala sem težko delo vlade in spoštujem ga.

Preveč laskavo mnenje Staneta Kavčiča o meni pa ima najbrž druge korenine. Živo se spominjam tistega ponedeljkevega jutra, ko je sklical izredno, zelo kratko sejo Izvršnega sveta in objavil svoj nepreklicni odstop. Zame je bil to grozovit šok, saj nisem bila med tistimi, ki so poznali ozadje. Negibno sem ob sedela in strmela v mizo. Ko sem čez nekaj trenutkov dvignila oči, sem opazila, da sva ostala s Kavčičem v sejni dvorani sama. Vsi mnogo bolj »njegov« kot jaz so izginili. Najbrž so se bali ostati z njim. Ne gre jim zameriti — niso imeli kam, tako kot sem imela jaz.

Kavčič me je prosil za pogovor. Kako zelo ga je v tistem trenutku potreboval! Sicer pa je ta pogovor opisal v svoji knjigi spominov. Meni se je tedaj »visoka politika« za vselej priskutila in vse sem naredila, da sem se izklopala iz nje. Priskutili pa so se mi tudi ljudje, ki se ravnajo po načelu »Kralj je mrtev — živel novi kralj!« in tako hitro menjajo barvo, da bi morali nositi oznako »Pozor — sveže pleskano!«.

Kot zamejski človek sem posebej rada prebrala vašo izjavo o tem, kako ste v Avstraliji »doživljali trdnost, da ne rečem večnost narodovih korenin«. Torej niste za to, da bi Evropa postala »talilni lonec narodov« kot Amerika?

Evropa naj bi se kar zgledovala po ameriškem »talilnem loncu«, ko gre za gospodarstvo, tehnološke znanosti, varovanje narave. Pri narodovih koreninah

pa »talilni lonec« nima kaj početi. Tudi Američani so se že ovedeli, da se kultura naroda ne rodi v dveh stoletjih, za to so potrebna tisočletja. Kot sem že povedala, upam, da Združena Evropa ne bo tvezila neumnosti o Evropejcu kot narodnosti. Imela bo veliko več možnosti kot v dosedanji ureditvi, da spoštuje in hkrati združuje Slovence, Italijane, Francoze, Špance, Baske, Angleže, Škote in tako naprej v eno skupnost, ki se bo — če bo imela količkaj modrosti — srčno veselila različnosti svojih narodov in njihovo kulturo načrtno spodbujala. Pomislite, kako pusto bi bilo, če bi imeli velik vrt z eno samo rožo, pa naj bi še tako dehtela! Sicer pa naj govore, pišejo ali celo ukazujejo karkoli, narodov se ne da udušiti. Sedanje velike spremembe to več kot dokazujejo. Mi Slovenci, rojeni na prepihu, pa imamo še posebej globoke in trdne korenine.

Kako gledate na možnosti t.im. »Slovenske tretje univerze«? Kako na projekt Svetovnega slovenskega kongresa? Mislite, da imamo Slovenci v tujini precej znanstvenega potenciala? Je realno, da bi se z njim okoristili doma?

Slovenci smo sicer žilav, toda majhen narod. Tak narod se mora še veliko bolj kot večji povezovati s svojimi sonarodnjaki po svetu. Zato je naša bistvena naloga, pritegniti v naše programe zlasti tiste Slovence, ki so se po svetu uveljavili s svojim znanjem in sposobnostjo.

O Slovenski tretji univerzi sem že pred leti napisala, da jo je moč uresničiti predvsem z veliko odprtostjo. Vsi Slovenci imamo prirojeno domotožje. Če hodim mesec dni po svetu, me vselej stisne v grlu, ko pilot pove, da pristajamo v Ljubljani. Kako to šele občutijo tisti, ki so v tujini leta. Ne bo jih težko pridobiti, le naša vrata jim moramo široko odpreti. Potem bodo tudi oni odpirali vrata našim mladim po svetu.

Kot sourednica katoliško usmerjene revije bi vas rada vprašala, kakšen je vaš pogled na religijo.

Nobeni organizirani religiji ne pripadam, agnostik sem. Seveda pa to ne pomeni, da ne priznavam čudovitega naravnega skladja. Kot naravoslovec nekatere pojave razumem, obenem pa se mi ob vsakem novem naravoslovnem spoznanju poraja še veliko več novih vprašanj. Ko sva že toliko govorili o gorah, bi dejala, da je to hoja na goro z vrhom v megli. Gledati znamo le navzdol, na že prehojeno. Kaj pa je v megli, tega ne moremo niti slutiti.

Vi ste kemik — in to je bila tudi Elena Ceausescu. Ste jo kdaj srečali?

V času moje funkcije podpredsednice Izvršnega sveta sta prišla oba Ceausescova na uradni obisk tudi v Slovenijo. Meni so naložili nalogo uradne gostiteljice Elene Ceausescu na slavnostni večerji v Skupščini. Vse je teklo po protokolu, saj veste: najprej suha poročila o slovenskih dejavnostih, zatem dolgovezni govori in zdravice.

Bilo je dolgočasno, saj je bila Elena kaj pusta sogovornica. Vsake pol ure pa ji je možak iz njenega

Mogoče ne veste, da...

- da je ob smrti Jožeta Javorška Predsedstvo republike Slovenije v sožalju, ki ga je izreklo pokojnikovi družini, označilo pisatelja kot »pokončnega«...
- da je bilo napisanih v čast iraškemu diktatorju Sadamu Huseinu, ki je povzročil veliko krizo v Perzijskem zalivu, že 2000 himen...
- da je ljubljanski dnevnik DELO v svojem poročanju o letošnji Dragi zamenjal *Opčine s Čebinami* (zaselek pri Zagorju, kjer je bila ustanovljena Komunistična partija Slovenije) in predsednika Društva slovenskih izobražencev *Sergija Pahorja* s predsednikom deželne vlade Furlanije Julijske krajine *Biasuttijem*...
- da je pri Mohorjevi družbi v Celju izšla pretresljiva knjiga spominov VRNIL SE BOM K OČETU bivšega partizana, partijca in miličnika in danes katoliškega diakona Franceta Špeliča...
- da je v svojem posegu v letošnji Dragi bivši sodnik Franc Miklavčič, ki je danes v vodstvu Slovenskih krščanskih demokratov, zahteval inkriminacijo Ivana Mačka-Matije, organizatorja Pokola v maju in juniju 1945...
- da se je na županski prestol v Assisiju, rojstnem mestu sv. Frančiška, usedel komunist...
- da je tik pred izidom pri Mohorjevi družbi v Celovcu eno najzlahtnejših in najpokončnejših pričevanj iz časa komunistične diktature v Sloveniji — DNEVNIK pisatelja Vinka Ošlaka...
- da je Jugoslavija z milijardnimi posli z Irakom, z delom desettisočev svojih delavcev na gradbiščih vojaških letališč, tankovskih postojank in dveh tovarn orožja ter z urjenjem iraških častnikov izredno pomagala k postavitvi Huseinovega bojnega stroja...
- da je svetovno znani pisatelj Vittorio Messori izjavil na velikem festivalu italijanskih katolčanov v Riminiju, da bi vodilni ljudje italijanskega Risorgimenta zaslužili sodišče v Nürnbergu...
- da je v kraju San Leo v Italiji bil ob udeležbi sociologov, juristov in teologov simpozij o Antikristu, kjer so razpravljali o magičnem, ezoteričnem in simboličnem svetu...
- da nekateri slovenski časopisi honorirajo tudi prispevke za rubriko Pisma bralcev...

Kratek posvet dr. Aleksandre Kornhauser, vodje jugoslovanske delegacije za znanost, med odmorom na Generalni konferenci Unesco.

spremljati nekaj zašepetal na uho in Elena se je pri tem srečno smehljala. No, sem pomislila, pa menda nima dvornega norca, ki ji pripoveduje šale?

Uganka se je razvozlala, ko je — pri petem ali šestem šepetu — Elena nenadoma vstala in ponosno oznanila, da je njen soprog na popoldanskem protokolarnem lovu pravkar ubil že šesto trofejo — medveda.

Zmrzilo me je. Najbrž mi je hudo zamerila vprašanje, ki mi je ušlo: »Na kako dolgo vrv pa je bil privezan?« Ne vem, kakšen kemik je bila Elena Ceausescu. Vem pa, da sem jo takrat začutila kot mrzlo, kruto osebnost.

Ste imeli še veliko drugih srečanj na najvišji ravni?

Če se je le dalo, sem se jim izognila. Pa ne zato, ker je bila večina ob sobotah in nedeljah, ko bi bil vsak veliko raje sam, s svojo družino in prijatelji, namesto da se trese, če bo šlo vse varno in po uri. Malo je obiskov, kjer si lahko res sproščen. Nekaj mi jih je pa le ostalo v lepem spominu, denimo začuda neformalno srečanje s holandsko kraljico Julijano in njeno hčerjo z zetom, ki sem jih sprejela na vašem koncu, v Portorožu. Pa tudi medvedu jih niso zanimali.

Kdaj ste začeli z delom, ki vam je prineslo tako visoka mednarodna priznanja?

Mednarodna priznanja, ki sem jih dobila, niso odlikovanja za enkratni dosežek, temveč za delo dolgih let, katerega dosežki se harmonično zlagajo v mozaično sliko.

Doseganje velikih ciljev je vselej podobno hoji na goro: veliko drobnih korakov sestavlja vzpon. Ob tem pa se ne kaže kar naprej ozirati tja gor v Aljažev stolp in tarnati, kako daleč je še do vrha. Jaz si pot vselej razdelim na mnogo vmesnih ciljev in se veselim vsa-

kega dosežka sproti. V imenitni slovenski šoli v Podčetrtku, kjer so skoraj iz nič zgradili vzorno ustanovo, so me naučili, da je sreča sestavljena iz mnogih srečic. Podobno bi lahko rekli za uspeh.

Tak pristop je treba nenehno negovati. Ko popustiš, gre navzdol. Naša skupina ga neguje — v tem je »skrivnost« njenega uveljavljanja. Pred dvajsetimi leti smo spoznali, da znanost, ki je ločena od izobraževanja in prenosa dosežkov v prakso, zakrni v ozkih okvirih. Izobraževanje brez povezave z raziskovanjem in prakso pa je kot počen lonec — zelo slabo zveni in vsebine ne obdrži.

V prvi polovici sedemdesetih let smo med prvimi v Sloveniji vpeljali računalnike v naše delo. Začeli smo razvijati baze podatkov in metode strukturiranja kemijskih podatkov v sisteme ter prepoznavanje povezav v mreže (vzorci) znanja. To nas je vodilo do višjih ravni informatike, ki jo vključujemo v raziskovanje za reševanje problemov. Tak način bistveno poveča učinkovitost raziskovanja, izobraževanja in prenosa znanja v proizvodnjo in varovanje narave. Ker smo bili med prvimi v svetu, ki so to uspešno povezali, so se na nas začele obračati mednarodne organizacije. Prvi mednarodni seminar nam je zaupal Unesco leta 1976.

Ste tedaj ustanovili Mednarodni center za kemijske študije, katerega direktorica ste od njegovega začetka?

Kje pa! Preden dobiš stalno mednarodno dejavnost, ki jo financirajo druge države, preteče veliko vode. Ponavadi mednarodne organizacije stavijo na najboljše konje. Če pa so konji iz nestabilnih področij (z nami je žal tako), so izbrani šele potem, ko so jim na tekmah podelili že nekaj lovorjevih vencev.

Nas je izbrala Generalna konferenca Unesco (160 držav!) šele leta 1980, ko smo uspešno opravili že vrsto ostrih preizkušenj: več kot deset mednarodnih seminarjev Unesco ter svetovno konferenco o kemijskem izobraževanju leta 1977, ki nam jo je zaupala svetovna organizacija kemikov. In ker ima uspeh veliko očetov, sodelujejo v naših projektih danes tudi druge organizacije Združenih narodov, zlasti za razvoj, za industrijo, za okolje, Svetovna banka. Najboljši projekti s posamičnimi državami pa so z ZDA ter pravkar podpisani projekt z Italijo, kjer bo šlo za pridobivanje energije iz kemičnih odpadkov.

Kaj je skupnega in kaj specifičnega v vaših projektih?

Skupne so metode za prenos znanja, torej računalniško podprto povezovanje raziskovanja, izobraževanja, razvoja proizvodnje in varovanja narave. V te projekte niso vključeni samo naši raziskovalci (nekaj čez dvajset nas je), temveč tudi strokovnjaki v raziskovalnih inštitutih in razvojnih enotah industrije. Če k temu prištetjete še številne mednarodno priznane strokovnjake iz drugih držav, s katerimi sodelujemo, se naša skupina skoraj podeseteri.

Specifična pa so področja, na katerih razvijamo in uporabljamo te metode. Gre predvsem za specialne kemikalije, varno predelovanje odpadkov v korist-

tevžek pri Litiji (ATLAS 129/A3), v priimkih z različicama *Matevšek* (ZZSP MB, Konjice) in *Matevžak* (CE); s formantom *-e* le priimek *Matheusche* (TS); s sestavljenimi formanti le v krajevnem imenoslovju pri imenu pokrajine *Matevžca* pri Bovcu (ATLAS 77/B1) in zaselka *Matevževc* pri Gornjem Gradu (87/A1).

S formantom *-ec* naj bi nastala imenska oblika **Matévžec*, z onemitvijo poslednjega *e* zaradi moderne vokalne redukcije je moč razlagati v zapisu olajšano obliko priimka *Matevc* (ZSSP Tolmin), tudi ime zaselka pri Litiji (ATLAS 129/A2).

Iz celega imena je nastal apokopirani hipokoristik *Mate* (rabi ga Župančič v Dumi), ki ga beremo že v CAP Q, 1318, c.36r. a *Mate* [A]nčoli v Trstu in v KOS II, 113 ok. 1370 *Mathe* v Pregarjih, (146) 1485 *Mathe*, kmet v Kasavljah, (232) 1498 *Mathe*, kmet v Ločah, danes priimek *Maté* (ZSSP Kamnik, LJ, Kočevje; morda tudi *Mate* v TS).

Iz tega hipokoristika nastane z značilnim slovenskim imenotvornim formantom *-j* imenska oblika *Matej*, ohranjena kot redki priimek (ZSSP Dravograd, Šmarje) in kot ime zaselka pri Rogatcu (ATLAS 94/A3). Ko dodajamo ti imenski obliki formante, je bera bogatejša: *Matejec* (ZSSP Slovenj Gradec), zaselek *Matejc* pri Preboldu (ATLAS 111/A1); *Matejčič* (ZSSP MB), v TS za fašizma *Matteicich* → *Mattei* (PIZZAGALLI 121,263); *Matejek* (ZSSP LJ, MB), morda, če ni zgolj češki priimek, tudi *Matejka* (ZSSP Kočevje; TS). Različiča imenske oblike *Matej* je *Mataj* (rabi ga Milčinski v naslovu znane knjige), ki se ponavlja v priimku *Mataj* ((ZSSP Dolnja Lendava, MS), *Matai* (Dolnja Lendava) in v izvedenih priimkih *Matajič*, *Mataič* (Dolnja Lendava), *Mataja* (Dravograd), *Matajc* (KR, LJ), nadalje še v gorskem imenu *Matajčev hrib* pri Velikih Laščah (ATLAS 166/A1) in v imenu zaselka *Matajev Breg* v Prekmurju (22/A1).

Iz hipokoristične osnove *Mat(e)-* je s formantom *-(e)k* nastala imenska oblika *Matek*, danes priimek (ZSSP KR, Laško, CE, NM, LJ, MB, Gornji Grad) in zaselek pri Žalcu (ATLAS 90/B2), z variantami *Matak* (ZSSP Ilirska Bistrica), ime zaselka *Matk* v Kamniških Alpah (ATLAS 59/B3), v kazu označeno kot vodno ime), ime dveh zaselkov *Matko* pri Trbovljah in Krškem (ATLAS 111/B2 in 153/B1) ter ime naselja *Matke* pri Preboldu (111/B1). Iz ene teh osnovnih imenskih oblik je izpeljana skupina krajevnih imen v Kamniških Alpah: gorski imeni *Matkov Grintovec* in *Matkova Kopa* ter pokrajinski imeni *Matkov kot* in *Matkova planina* (59/B3). Z nadaljnjo sestavo je izpeljan priimek *Matekelj* (ZSSP NM), medtem ko je priimek *Matekovič* (Litija, LJ) videti hrvaški (*Matekovič* v Logatcu in Metliki). Verjetno lahko izpeljemo iz iste osnove tudi ime zaselka *Mateček* pri Vojniku (91/A2) in priimek *Matečko* (PT).

S prisvojenim formantom davnega romanskega ali/in nemškega izvira *-(e)l(j)* dobimo priimek *Matel* (MB; TS), ki ga spoznamo v sestavljenem imenu zaselka *Matlevo* pri Ambrusu (ATLAS 168/A1) in z nadaljnjo sestavo v priimkih *Matela* (Litija, LJ), *Mateljko* (Krško), *Meteljko* (Krško, NM), *Metelko* (Dolenjska, Štajerska, LJ, Kočevje), *Metelkin* (Logatec), morda *Matelik* (TS), najčešče s patronimičnim formantom Missio 1599 *Juan mateligh* pri Sv. Lenartu, 1602 *Biasio Mataligh de Jainich* na Stari gori, *Stefan Mataliz* v Gorenjem Tarbiju, *Matelič* (Gorenjska, Dolenjska, LJ, MB, GO, Tolmin), *Matelič(h)* (SPZM Tavorjana; TS, Milje, tu za fašizma → *Mattei*, *Mattelini*, PIZZAGALLI 146,263), *Matteligh(h)* (SPZM UD, Lignano Sabbiadoro), *Matielig* (SPZM Ahten).

Krajevna imena *Matena*, naselje pri Igu (ATLAS 147/A1), tudi ime potoka na Ljubljanskem Barju, *Matenja*

vas, naselje pri Pivki (Bezljaj piše *Matena vas*; ATLAS 181/B1), *Pod Matonkom*, studenec v Selcih, razlaga Bezljaj SVI II 13 p.g. *Matena* iz hipokoristika **Maten*, **Maton*, verjetno k *Matej*, *Matevž* → *Matthaeus*. Razlaga je videti prepričljiva: imena so lahko nastala iz hipokoristične osnove *Mat(e)-* s pridevniškim formantom *-(e)n*. Zato je razumeti, da ne najdemo ustreznih imenskih oblik v osebnem, posebno priimkovnem imenoslovju.

Pri nekaterih, ne prav številnih imenih, moramo izhajati iz daljše apokopirane hipokoristične osnove **Matev-*: priimek *Matevlič* (ZSSP Ilirska Bistrica), *Matevljič* (Sežana, Gorica), *Matevlca* (Sežana), *Matevlic* (TS; v Dolini za fašizma → *Mattei*, PIZZAGALLI 171); zaselek *Matevljek* pri Retjah (ATLAS 184/B2). Menda lahko spravimo sem tudi priimek *Matellic* z očitno tiskovno napako, ki so ga v TS za fašizma poitalijančili v *Mattioli* (PIZZAGALLI 146).

Poleg imenske oblike *Matevž* moramo bržkone računati tudi z obliko *Matež/Mateš*, iz katere so očitno številna imena: pri nji moramo paziti na interference z očitno tujimi (nemškimi) imenskimi oblikami, kakršna je bržkone priimek *Mathis* (ZSSP MS). Slovenske so (verjetno) imenske oblike v priimku *Mates* (MS; TS), *Mathes* (CE), morda še *Mathas* (LJ), izpeljane priimkovne oblike *Mateža* (Gorenjska), *Matežko* (MB) in predvsem patronimični priimek *Matežič* (?), ZSSP GO, Tolmin), *Matešič* (Laško, MB), *Matesich* (SPZM GO; TS), *Mattesich* v Trstu za fašizma → *Mattei* (PIZZAGALLI 146), *Mattessich* (SPZM Gradež, Staranzano), *Matesig* (SPZM GO).

Preostane peščica imenskih oblik, ki so videti nenavadne, bodisi da so prevzete iz sosednjih jezikov, bodisi da so iz drugih razlogov težko opredeljive. Prezrl bom priimkovne oblike, ki jih najdemo le v enem kraju ob slovenski jezikovni meji, in se bom ustavil le ob pokrajinskem imenu *Matucova dolina* pri Ilirski Bistrici (ATLAS 198/B1) in imenu dveh zaselkov *Matušini* na Goričkem (8/A2 in B2), ne da bi jih skušal razlagati.

Čakajo nas le še imenske oblike, ki jih izpeljemo iz afe-retičnega hipokoristika *Tevž* oz. iz osnove *Tev-*, *Tej-*: v glavnem so se ta imena ohranila v imenih zaselkov *Tevž* pri Mozirju in pri Šmartnem ob Paki (ATLAS 89/A1 in A2), *Tevžek* pri Vitanju (65/A3), *Tevžun* pri Poljčanah (93/B1), *Tevc* pri Solčavi (60/B1), dve naselji *Tevče* pri Laškem in Vipavi (113/A3 in 161/A1), bržkone tudi še *Tijek* pri Vitanju (65/B3) in *Teje*, it. *S. Pietro di Chiaziozacco* med Nadiškim območjem in zahodnimi Brdi nedaleč od Idrije (118/B2).

Preostane problem: ali so imena iz osnove *Mahn-* v zvezi v našim hagionimom? Miklosich PN 217 navaja osnovo *Mah-* »vibratio«, ki se nam zdi malo utemeljena; povrh je število primerov iz slovanskega imenoslovja izredno maloštevilno. Slovenski slavisti in slovenisti so se vprašanju izognili. Še sam se mu bom izognil, a bom le povedal, da se mi zdi zveza med osnovo *Mahn-* in našim hagionimom prerahla, da bi tu nanizal priimke in krajevna imena. Vprašanje zahteva še temeljito študijo, preden bomo mogli z gotovostjo karkoli trditi.

Matthias

Čeprav je ime iz istega judovskega imena, iz katerega je tudi *Matthaeus*, so vendar ime trinajstega apostola, onega, ki je nadomestil Judeža Iškarjota, zapisali v grščini *Matthias*, a latinščini *Mat(th)ias*. Cerkev praznuje poslednjega apostola, mučenca v Judeji, 24. februarja, 30. januarja pa časti jeruzalemskega škofa sv. Matijo (TAGLIAVINI I,319).

Ime *Matija* se pojavlja med Slovenci l. 1200 *Mathia*, posestnik v Batah (KEBER 286); KOS ga v svojih Primorskih urbarjih izpričuje v velikem številu; v Trstu ga v poznem srednjem veku nosijo zelo številni Slovenci, veliko številnejših od onih, ki nosijo imensko obliko *Matevž*: od l. 1308 beremo v kodeksih stolnega arhiva *Mathia Covaç*, *Mat(h)ia sclabus/sclavus*, *Mathia de Sylvula*, *Matia de Viçho*, *Matia de Jacogna*, v drugi polovici stoletja *Mathia de Pribini*, *Matia de Corgnalo*, *Mathia de Groçana*, *Mathia de Chergne*, *Matia de Poviro*, *Matia de Çergna de Vipago*, *Mathia de Otoian*, ob začetku XV. stoletja *Mathia de Çergna* in še mnogo drugih. Tudi druge na Zahodu ta oblika prevladuje: CASTELLO 1393 *Mathias et Francius in Malamaseria* (Matija in Franc v Malamažeriji), *Mathias in Lusevera* (Matija v Bardu), in *Sidilis...Mathias* (v Sedilah...Matija), in *Zemeaglis...Mathias* (v Žumaji...Matija); ČERNJEJSKI RKP. *maria che fu muer bi sena matia scarminis* (Marija ki je bila žena — po dveh besedah v beneškem narečju se besedilo nadaljuje v slovenščini z aoristom *bi* glagola *biti* — Matija iz Vizonta), *Joana gospodigna mathia de Val de motana* (Ivana žena Matija iz Krnice). Priimek *Matija* je redek (ZSSP Dravograd).

Je nujno razlagati slovensko imensko obliko *Matjaž* iz madžarske *Matyas* (Bezljaj, ESSJ II, 171)? Ne more biti analogna oblika po vseh slovenskih svetniških imenih na -ž? KOS I, II izpričuje to imensko obliko na slovenskem Zahodu (*Matias*, *Mathias*, *Mathyas*, *Matiasch*) tako pogosto, da se mi zdi tvegano vztrajati pri njenem madžarskem izviru: pri Kosovih in drugih srednjeveških virih je sicer težko razlikovati med slovensko izreko *Matjaž* ter latinsko in/ali nemško imensko obliko, količina zapisov nas pa mora bržkone prisiliti, da upoštevamo tudi slovensko izvirnost imenske oblike. Priimek *Matjaž* (ZSSP Štajerska, LJ, Kočevje), *Matijaž* (GO), *Matjaš* (Štajerska, Radovljica — tu lahko prednjači pri razlagi madžarski izvir!), *Matijas* ali *Matijaz* (NM) srečamo tudi kot ime zaselka *Matijaž* pri Gornjem Gradu (ATLAS 86/B3) in *Matjaž* pri Medvodah (106/B3).

Iz imenske oblike *Matjaž/Matjaš* je nastal patronimični priimek *Matjašec* (ZSSP Prekmurje, Litija, PT), *Matjašič* (Kamnik, Dolenjska, Štajerska, Sežana LJ), *Matjažič* (Litija, MB, LJ, Sežana), *Matjašič* (PT, LJ, MB), *Matiašič* (MS, MB), *Matiažič* (Sežana), *Matijasic* (TS, Milje), *Matiasic* (TS); tu za fašizma → *Matteacci*, PIZZAGALLI 146) in še *Matjazic* → *Mattei*, *Mattiassic* → *Matteacci* (146), *Mattiasich* in *Matijassich* → *Mattiassi* (263), *Matjadic* → *Matteacci* (146), *Matijadic* (TS) → *Mattiassi* (263), *Matiacic* (TS).

S formantom *-ec* nastane priimek *Matijec* (ZSSP Koprivnica), ki se nadalje skrajša v *Matic* (Dravograd; TS), *Matiz* (TS/Dolina), ime zaselka *Matic* pri Celovcu, Mislinji in Tolminu (ATLAS 31/B2, 65/A2, 100/B3), *Mathitz* na vzhodnem Koroškem v Avstriji (12/B1), odtod morda *Matica* pri Podkrajju (131/B1; toda, ker ne pozna ATLAS naglasov, ne moremo biti o tem gotovi!); z nadaljnjo sestavo so iz te imenske oblike izpeljani priimek *Matič* (ZSSP Dolenjska, Radovljica, LJ, MB, Primorska), v Trstu za fašizma *Mattich* → *Mattei*, *Mattini* (PIZZAGALLI 263), ime zaselkov *Matiček* pri Spodnji Idriji (ATLAS 122/B2, 123/B3), priimek *Matičič* (ZSSP Kamnik, Logatec, MB, NM, LJ, Postojna), tudi ime zaselka pri Bresternici (ATLAS 41/B1), v TS za fašizma *Maticich* → *Matitti* in *Matticich* (sic) → *Mattei* (PIZZAGALLI 163); ime zaselka *Matičnik* pri Senožečah (ATLAS 180/B1). *Matičev*, danes priimek (LJ), je sprva hišno ime v Koprivi na Krasu.

S formantom *-ko* nastane iz hopokoristične apokopirane osnove **Mat-* imenska oblika *Matko*, ki jo KOS II izpri-

čuje 1494 *Matko Rocziczsch*, kmet v Podbrežah, in 1498 *Matko*, kmet v Knežaku; danes je priimek *Matko* zelo razširjen (ZSSP vsa Slovenija). Izpeljana priimkovna oblika *Matkovič* (Dolenjska, CE, Radovljica, LJ, MB) je bržkone hrvaškega izvira (*Matković* je prisoten v MB in CE), *Matkovich* (SPZM Tržič; TS, Zgonik); *Matkovčič* (LJ).

Prej furlanska kot slovenska je videti imenska oblika v ČERNJEJSKEM RKP a *Dominico Matiuze de dicto loco* (in sicer iz Černjeje), tako je videti romanskega izvira tudi imenska oblika *Matióñ*, prisotna v hišnem imenu *Matijón* na Bili (TABOR »REZIJA 89«, 118), medtem ko je hišno ime *Matýjave* v Učji (prav tam, 121) izrazito slovensko.

Pri nekaterih drugih priimkovnih oblikah, ki so videti v glavnem tujega izvira, bo treba še raziskovati, da se med njimi morda ne skriva še kaka redka ali neobičajna slovenska oblika.

Seznam krajevnih imen iz našega svetniškega imena moramo še izpopolniti: *Matija* je ime dveh zaselkov pri KR in Podbrdu (ATLAS 83/A3, 103/A2); *Matijev vrh*, gorsko ime pri Cerknici (164/A3), *Matijevci*, zaselek pri Laškem (112/A2), *Matišnik* in *Matizel*, zaselka pri Litiji (129/A3), *Matizovec*, zaselek pri Podljubelju (57/B3), *Matjaševci*, naselje v Prekmurju (7/B1), *Matjašič*, dva zaselka pri (Sv.) Lenartu v Slov. Goricah in Brežicah (43/B2, 155/B1), *Matjažek*, zaselek pri Žalcu (90/A2), *Matjon*, dva zaselka pri Trbovljah (111/A2 in B2), morda še *Matacin Rob*, zaselek na Goričkem (8/B1), *Matajet*, zaselek pri Horljulu (124/B3), *Matanovše*, zaselek pri Čepovanu (121/B3), *Matarski vrh*, gorsko ime pri Kozini (195/B2) in *Matarsko podolje*, pokrajinsko ime pri Markovščini (196/A2).

Mauritius

Latinsko ime *Mauritius* ali *Mauricius* je izpeljano iz etnika *Maurus* »prebivalec severne Afrike«. Cerkev praznuje 10. julija sv. Mavricija, mučenca v Nikopoli v Armeniji, in še nekatere druge svetnike s tem imenom (TAGLIAVINI I, 229). LETO SVETNIKOV III, 621 omenja Mavricija in tovariše, mučence, ki jih Cerkev časti 22. septembra.

Na Slovenskem sta dva zaselka, pravzaprav dve cerkvi, ki nosita ime po tem svetniku: Sv. *Mavricij* pri Šmavru (ATLAS 170/A1) in druga pri Senožečah (180/A3). Drugih sledov za tem imenom v slovenskem prostoru ni. KEBER 289 vrže v isti kotel *Mavricije* in *Mavre*: spričo imena naselja *Šmaver*, ki je nastalo pri cerkvi sv. Mavricija, kaže natančneje preučevati razmerje med tema dvema svetnikoma oziroma imenom v slovenskem prostoru: kdo ve, morda ima celo prav.

Nemara ima prav tudi tedaj, ko omenja ime naselja *Šmarca* v zvezi s svetniškim imenom *Mauritius*: ime smo že navedli p.g. *Maria* na str. 83 v levem stolpu (naselje pri Kamniku; ATLAS 107/B2).

Maurus

To je stari rimski *cognomen* etničnega izvira: *Maure* so namreč Rimljani imenovali prebivalce *Mauritanije*, to je severne Afrike. Pozneje so to ime vzporedili z grškim pridevnikom *amauros* »temne barve« in v italijanščini se je iz latinskega imena razvil pridevnik *moro* »črnopoln«, medtem ko je ime *Mauro* ohranilo učeno latinsko podobo. Cerkev praznuje 1. avgusta sv. Mavra, mučenca v Rimu, 15. januarja pa sv. Mavra opata, učenca sv. Benedikta (TAGLIAVINI I, 259).

Slovenci častimo Mavra benediktinca, medtem ko so nekoč sosedje v Istri, prav tako Italijani kakor Hrvatje, častili rimskega mučenca; češčenje sv. Mavra, poreškega škofa, se je jelo širiti komaj v prejšnjem stoletju, bržkone po njem so poimenovali begunsko naselje v bližini Sosljana *San Mauro*.

Ime *Maver* je pogostno med tržaškimi in okoličanskimi Slovenci v poznem srednjem veku: v kodeksih stolnega arhiva v Trstu beremo med letoma 1308 in 1320 *Maurus de Devaço/de De vaç* (Maver iz Divače), l. 1360 beremo *Maurus de Stoidrac*, od l. 1374 *Maurus de Blascho*, naravnost slovenska imenska oblika se pojavlja v latinskem besedilu v CAP CERÉ I,1375,c.83r. *filius Maver*, CERÉ III,1401, c.10r. in v naslednjih letih *per mortem Maveri de Ochina/Opchiena*, v CERÉ III,1401,c.10v. in naprej *per mortem Maveri de Silvola*, a v drugih virih že prej: PARENTIN 1312 *Martinus filius Maveri de Ricemagna*, MARSICH 1348 *Mauero del fu Giovanni Bumba*, BM 1354 *Mavero de Ricmagna*.

Danes je ime ohranjeno v priimkovni obliki *Maver* (ZSSP Dolenjska, Štajerska, LJ, Primorska; TS) in v izpeljanih oblikah: *Mauric* (ZSSP Slovenj Gradec, Ilirska Bistrica, GO), ime naselja na Kočevskem *Mavrc* (ATLAS 203/A3), *Maverc* (Kočevje); *Mavrič* (ZSSP vsa Slovenija), *Maurič* (Logatec, Štajerska, LJ, Primorska), *Mauritsch* (Litija), *Maurich* (SPZM Tržič, UD, Porcia, PN), *Maurig* (SPZM Špeter, Krmin, S. Giovanni al Natisone, Codroipo), *Maurigh* (SPZM Pasian di Prato), KOS II,1498 *Marin* in *Vrbani Mawritsch* v Šembijah. *Mavriči* je ime zaselka v Tuljakah pri Sočergi, *Mavrič* pa ime zaselka pri Gornjem Gradu (ATLAS 87/A2); *Mavrin* (ZSSP KR, Dolenjska, LJ, Postojna), *Maurin* (KR, Črnomelj, LJ, Kočevje), *Mavričič* (LJ), *Maurinčič* (GO), *Mavrenčič* (LJ, MB, GO), *Maurenčič* (LJ), *Mavrovčič* (NM, LJ, Kočevje), *Mavrovitsch* (Kočevje), *Maurovič* (LJ), *Maurovitsch* (Kočevje), *Mavrovčič* (LJ), morda *Mavretič* (Metlika). Priimkovni obliki *Mauri* in *Mavri* (KR, LJ, Primorska) so videti italijanske.

K temu je dodati še priimke, ki sem jih našel izključno pri KOŠTIÁLU 627: *Mavrek* in *Mavrot* na Štajerskem, *Mavrej* v LJ.

Osnova *Mavr-* se je v nenaglašenem zlogu lahko spremenila v *Mor-*; med priimke, ki so se razvili iz našega hagiograma, spadajo gotovo še *More* (ZSSP KR, Logatec, LJ, NM, Kočevje, Idrija; v TS za fašizma → *Moro*, PIZZAGAL-LI 148; po KOŠTIÁLU tudi na Koroškem); po BREZNIKU 262 še *Movrè*, *Movrin* (ZSSP Črnomelj, Litija, Kočevje), *Morran* (ZSSP MB, LJ, PT, Litija, KR).

Pri drugih priimkih, ki jih KOŠTIÁL 627 in BREZNIK 262 izvajata iz *Maurus*, so možne interference z drugimi imenskimi osnovami in jih navajam z rezervo: najprej v zvezi z *Merše* (ZSSP Kamnik, KR, LJ, NM, GO), ki je po Brezniku nastal iz *Moršè* (ZSSP *Morsche* NM); pri vseh priimkih z osnovami *Marš-*, *Merš-* in *Morš-* lahko interferirajo številne osnove in prav *Maurus* se mi zdi najmanj pri roki za razlago. Tudi pri družini priimkov, ki ni v slovenskem prostoru brez teže: *Mori* in *Moric* (ZSSP Štajerska; le drugi po KOŠTIÁLU tudi na Koroškem), *Morič* (ZSSP Radovljica, Jesenice, MB), vsi trije torej na severni meji, in še *Morinič* (PT), *Morinc* (Laško), *Moritz* (Litija), *Moro* (Laško, LJ) in še kateri, moramo dopuščati pisane interference s severa in z zahoda. Kaj pa *Morel*, *Morelj*, tako pogosten na zahodu, *Mavrel* (ZSSP Dravograd)? so vsi iz Mavra? in ni formant *-(e)(j)* zadosten kazalec za tuj izvir imena? Marsikateri problem bo treba še rešiti s posameznimi raziskavami, da si pridemo o vsem tem na jasno.

V krajevnem imenoslovju imamo s svetniškim prilastkom imeni naselij *Šmaver* pri Mirni Peči (ATLAS 170/A1)

in *Šmaver* pri Gorici (tako na karti v ATLAS 140/A1, drugače v kazalu: *Št. Maver*, it. *S. Mauro*; tretjo različico slovenskega imena poiščite v LETU SVETNIKOV I,183 *Šmaver!*); ime zaselka pri Krkavčah je *Sv. Maver* (ATLAS 209/B1).

Beležiti moram tri gorska imena: *Mavrov vrh* pri Ilirski Bistrici (ATLAS 199/A3), *Mavrovec* pri Markovščini (196/A2) in *Mavrenov vrh* pri Prevaljah (36/A1); v bližini poslednjega je zaselek *Mavrev* (36/A1), pri Žirovskem vrhu je še zaselek *Mavrcan* (124/A2), pri Črnomlju pa naselje *Mavrlen* (205/A2).

Maximus, Maximilianus

V slovenskem prostoru sovpadajo možnosti, da apokopirano hipokoristično imensko obliko *Maks* izvajamo iz več latinskih imen: *Maximus* in *Maximil(i)anus* imata nekaj zgodovinskih pravic pri nas, verjetno sploh ne prideta v poštev imenski obliki *Maximinus* in *Maximianus*; vse izhajajo iz prvotnega latinskega imena.

Maximus, sprva zelo razširjen latinski *cognomen* že v antičnem Rimu, pozneje samostojno osebno ime, ki so ga enako radi nosili pagani in kristjani; oblikovno je ime presežnik pridevnika *magnus* »veliki«, pomeni torej »največji«. Ime je bilo lastno zelo visokemu številu svetnikov in mučencev, med njimi lahko navedemo sv. Maksima, duhovnika in mučenca za Valerijana, ki ga Cerkev praznuje 19. novembra (TAGLIAVINI I,396).

Za nas je pomembnejši sv. Maksim, emonski škof, ki ga Cerkev časti 29. maja, in je bil donedavna drugi patron ljubljanske škofije za Mohorjem in Fortunatom (LETO SVETNIKOV II,473). Niti svetniki niso torej varni pred modami in revolucijami.

Toda slovenski *Maksi* naj bi dolgovali ime sv. Maksimilijana Celjskemu:

Maximilianus, apostol Norika, naj bi bil živel v 3. stoletju in naj bi bil umrl za obrambo vere v Celeii, današnjem Celju (jezikoslovec Tagliavini piše *Cilli* v Jugoslaviji); Cerkev ga praznuje 29. ali 12. oktobra; poleg njega časti še peščico svetnikov z istim imenom; ime samo, kakor tudi druge imenske oblike, navedene zgoraj v prvem odstavku, je izvedeno kot manjšalna oblika iz imena *Maximus* (TAGLIAVINI II,350).

Kljub vsem tem vzpodbudnim hagiografskim vzornikom smo lahko prepričani, da dolguje večina slovenskih *Maks*ov ime sreči, ki ga je ime našlo pri nemških vladarskih hišah, v številni Habsburžane.

Nekaj slovenskih priimkov kaže na to: *Maks* (ZSSP Laško), z nemškimi (?) formantom sestavljeno ime *Makselj* (Idrija), *Maksl* (Krško, PT, MB), *Makslj?* (GO), z lepim in dovolj starim slovenskim formantom *Makše* (Krško, NM, LJ, Kočevje), z daljšo sestavo, ki diši po južnem izviru, *Maksimovič* (Radovljica, LJ, Postojna Tolmin): slednji primer pokaže dovolj zgovorno, kako so se balkanski pribežniki pred Turki naselili na Primorsko in od tod so pozneje dosegli tudi sosednje slovenske dežele, v tem primeru severno Gorenjsko.

V krajevnem imenoslovju ni za imenom sledov.

Meinardus

Cerkev časti dva blažena z imenom *Meinardus* in sicer 3. aprila blaženega (ali svetega?) Majnarda puščavnika, duhovnika in meniha, mučenca na Štajerskem, 1. ju-

nija pa blaženega Majnarda, škofa v XI. stoletju v Urbinu. Nemško osebno ime *Maganhard*, *Maginhart*, *Maginard*, ki se pojavlja že v VII. stoletju, je sestavljeno z visokonemškimi samostalnikom *magan*, starim saksonskim *megin* »moč, sila«, in pridevnikom *hard*, *hart* »močen«, kar lahko tolmačimo kot »pogumen zavoljo moči« ali »močen zavoljo poguma« (TAGLIAVINI II, 179). Pri nemšem imenoslovju igra »sila« kar čedno vlogo!

LETO SVETNIKOVI in KEBER se ne ustavljata ob tem imenu.

Ob prvem tržaškem *Meinardus*, *Ma(y)nardus*, ki ga srečamo prvič l. 1317, ko ga je stolni kapitelj poslal kot sla v Benetke (CAP Q,c.20r), in sledimo njegovi cerkveni karieri vse do l. 1377, ne razpolagamo s podatki, da bi mogli z gotovostjo trditi, da je bil Slovenec: l. 1318 je bil *scolar*, od l. 1346 pa je bil stolni vikar v Povirju: kako neki je ondi spovedoval, če bi ne znal slovenski? *Meynardus de Auremo* (Majnard iz Vrem), ki je umrl v Trstu l. 1405 (CAP CE-RE 1405,c.35r), pa je bil gotovo naše gore list.

Imena nemškega izvira so pa tedaj iz modnih ali iz političnih razlogov nosili prav tako Italijani kakor Slovenci.

Ime samo srečamo danes kot priimek in to povsem brez priveskov: edine spremembe zadevajo zapis. *Majnard* in *Majnar* (ZSSP Laško), *Meinar* (Dravograd), *Menard* (Dolenjska, Logatec, LJ), *Menart* (Kamnik, Litija, Logatec, Dravograd, CE, Brežice, LJ, GO), po Sloveniji nekajkrat tudi v italijanski obliki *Majnardi* (Kočevje), *Menardi* (Krško, LJ).

V tržaških srednjeveških virih se pojavlja tudi edinstvena krajša oblika tega imena, ki je nastala iz apokopirane hipokoristične osnove **Mej-* s formantom *-ko*: BM 1354 *Mainardus dictus Meicho de S. Marcho*, CERE I, 1360, c.21v *per mortem uxoris Meyco...*, 1365, c.40r *per mortem Meicho...*

In glej! Že se nam v ZSSP ponujajo priimki, ki jih lahko navežemo na ta dokumentiran slovenski hipokoristik: *Majko* (Gornji Grad), *Majkič* (Tolmin) in morda še kateri.

V krajevnem imenoslovju je bera borna: priimkovna oblika *Menart* je prisotna kot ime dveh naselij pri Slovenjem Gradcu in pri Idriji (ATLAS 37/B2 in 143/B1).

Melchior

Eden sv. treh kraljev z verjetno hebrejskim imenom *melki'or* »moj kralj (Bog) je svetloba«. Cerkev časti 28. oktobra še sv. Melhiora duhovnika (TAGLIAVINI, I,8).

Ime se pojavlja v slovenskem prostoru od konca 14. stoletja; tako KEBER 291, ki navaja 1501 *Melchior*, kmet na Križni gori. Za tri nosilce tega imena, ki jih izpričujejo tržaški srednjeveški viri, ni moč reči, da bi bili Slovenci.

Vendar se je ime ohranilo v kar številnih, čeprav malo pogostnih slovenskih priimkih, ki jih izpričuje ZSSP: samo ime ponavljajo v točni ali komaj spremenjeni obliki priimki *Melhior* (Dravograd; KOŠTIÁL 627 Koroška), *Melhjor* (GO), *Melihar* (LJ, GO, Tolmin), *Melhar* (LJ KOŠTIÁL 627 Koroška), *Melcher* (Radovljica), *Melher* (MB, KOŠTIÁL 627 Koroška), *Melacher* (MB), *Melaher* (Krško), *Milihar*, *Milhar* (GORIČAR), *Milihar* (GORIČAR, Braslovče), *Milher* (CE, Slovenj Gradec), *Meli(c)hor* (ZDEŠAR), iz njega je izpeljan patronični priimek *Milharič* (KEBER 291), *Milharčič* (CE, LJ, Postojna).

Radi bi pritrtili KEBRU 291, da je *Mele* izpeljan iz apokopirane hipokoristične osnove **Mel-* s tipičnim slovenskim imenoslovnim formantom *-e* (Logatec, Slovenj Gradec, LJ, MB, Postojna, PT). Ko bi to bilo res, bi seveda morali sprejeti med priimke, izpeljane iz našega imena, tudi

Melenšek (CE). Ob primerjavi z pogostnejšimi priimkovnimi oblikami *Male* (PT, CE, MB, Radovljica, LJ, Ilirska Bistrica) in *Malenšek* (Dolenjska, KR, LJ, Radovljica, MB), in številnimi drugimi priimkovnimi oblikami, ki so izvedene iz osnove **Mal-*, se rajši umaknemo v previdno pričakovanje novih zgodovinskih dokazov.

Krajevno imenoslovje ponavlja nekaj priimkovnih oblik: *Melcher* pri Lipi nad Vrbo (ATLAS 29/A1), *Milhar* pri Senožečah (162/A3) sta imeni dveh zaselkov, v katerih se ne obotavljamo spoznati osebno ime. Že pri imenu dveh naselij in enega zaselka *Male* (20/A3 pri Radencih, 24/A1 pri Šmohorju, nem. *Mallach*, 133/B1 pri Sevnici) pa najdemo prav v nemški imenski obliki *Mallach* za koroški kraj *Mele* vzrok za še hujši sum, da ime ni iz našega osebnega imena.

Michael

V latinski Vulgati *Michaël*, v grškem prevodu Sedemdesetih *Michaél*, v hebrejščini *Mikha'el*, je to ime številnih biblijskih oseb, v prvi vrsti ime nadangela, ki ga Cerkev praznuje 8. junija in 29. septembra. To je teoforično ime, sestavljeno s celim stavkom *mi kha El?* »kdo (je) kakor Bog?« Cerkev časti 14. maja še sv. Mihaela Garicoits, 23. maja sv. Mihaela, škofa v Frigiji, in 12. julija sv. Mihaela pričevalca (TAGLIAVINI I,328).

Ime se je kmalu udomačilo med Slovenci, sprva brez sprememb: KEBER 293 navaja romarja, po imenu *Mihael*, zapisanega v 9. stoletju v Čedadskem evangeliju (tako, kakor vsi ljubljanski slavisti, tudi Keber ne pozna žive in pravilne ljudske oblike *čedajski*, čeprav bi verjetno nikoli ne zapisal *bledski* namesto *blejski* ali *beogradski* namesto *beograjski*: toda ljubljanski slavisti poznajo Bled, Beograd, a ne poznajo Čedada in Benečije!), in navaja celo nekega *Mihael* iz Alture pri Cervignanu.

V srednjem veku je, pod vplivom latinščine, ime zapisano pogostoma v obliki *Mihael* s hiatom *-ae-*: taki zapisi nam sicer ne osvetljujejo dejansko uporabljenih imenskih oblik in njihove izgovarjave, temveč nam le potrjujejo prisotnost nosilcev tega imena v slovenskem prostoru. Ne bom navajal vseh primerov, ki jih KOS navaja za Primorsko od XIV. stoletja naprej (*Michaeilus*, *Michael*, *Michaela*, *Michaelis*, *Michaelus*), rajši bom navedel Slovence, ki jih izpričujejo tržaški viri: kot prvo srečamo žensko CAP R 1309, c.60v. *Michela sclava*, nato moške CAP CERE I 1361 *Michael Chosec* (to je priimek *Kosec*), 1369 *Michael Chonech* (morda vzdevek *Konec?*), 1370 *Michael de Silvola*, 1373 *Michel de Vonicho* (Mihael iz Zgonika), 1377 *Michael de Bisoviča*, CERE III 1401 *Michael de Prosecho*; izključno v ti obliki se ime pojavlja v CASTELLO 1393 *Michael in Malamaseria et in Stella* (23 - M. v Malamažerji in v Šteli), *Michael in Pradielis* (28 - M. v Teru), *Michael in Lusevera* (31 - M. v Bardu), *Michael... in Samerdencha* (M. v Smardenči), in *Zemeaglis: Iohannes quondam Michaelis Tusci* (123 - v Žumaji Ivan rajnega M.), *Michael Capa in Sidilis* (155,164 M. Kapa v Sedilah). Končno je ta imenska oblika prisotna tudi v ČERNJEJSKEM RKP *Michael quondam benedicti de mo[n]te prati* (85 - M. rajnega Benedikta iz Konoliča).

Pod vztrajnim kulturnim vplivom latinščine se je imenska oblika *Mihael* ohranila v cerkveni in knjižni rabi: ime Sv. *Mihel* sedmih zaselkov v ATLASU označuje izključno cerkvice, posvečene nadangelu Mihaelu (62/B3 pri Šoštanj, 93/A3 pri Mozirju, 127/A3 pri LJ, 131/A1 pri Podkumu, 150/A2 pri Čatežu, 188/B2 pri Podturnu, 209/B1 pri Krkavčah). Enako ime je lastno še trem slovenskim goram

ne proizvode in energijo, razstrupljanje vode s pove-zavo kemijskih in biotehnoloških postopkov. Skratka: naš cilj je spremeniti pogosto oznako »kemija proti naravi« v geslo »kemija za naravo«.

Je to sploh mogoče?

Seveda je! Vendar tak pristop terja veliko znanja in odgovornosti — prav to pa si prizadevamo razvijati.

S kolikimi državami sodelujete? Kod vse vas vodi pot po svetu?

Moje poti so odvisne od projektov. Nekateri so mediteranski, drugi evropski ali afriški ali azijski, nekateri tudi svetovni. V projektih sodelujemo z vsemi evropskimi državami, s Tunizijo, Marokom, Egiptom, Kenijo, Swazilandom, Indijo, Malezijo, Tajsko in Kitajsko, še cela kopica jih je. Pot je mene — in v znatni meri tudi moje sodelavce — vodila že v skoraj vse večje države.

Trikrat sem šla okoli sveta. Prvič se mi je zdel velik in prelep. Drugič je bil v mojih očeh že manjši, tretjič pa sila krhek in ogrožen. Človek se mora spametovati, obrzdati svojo grabežljivost in postati bolj odgovoren. Nimamo pravice uničiti sveta, ki je že bolj kot naša, last naših vnukov.

Redko je danes najti pri kakšnem znanstveniku takšen optimizem, kakršen veje iz vašega intervjuja. Kako je mogoče biti danes, ko usoda človeštva visi na nitki, takšen optimist? Torej absolutno verjamete v to, da bo znanosti uspelo rešiti prihodnost in ustvariti bolj človeški svet? Kako pa gledate na to, da je prav razvoj kemije eden od vzrokov za naraščanje ekološke krize, ki tako ogroža naš planet?

Narava me je očitno programirala v optimista. Ne maram sedeti na kamnu ob poti in tarnati. Vselej iščem rešitve, pa naj bom še v takšni kaši.

Verjamem v vrednote znanosti. Biti mora najprej neizprosno poštena, objektivna. Koliko zla se rodi iz potvarjanja resnice! Znanost mora prinašati luč v temo neznanja — kaj je bolj plemenitega? Iskati mora rešitve hudih nadlog: lakote, bolezni, pomanjkanja vode, čistega zraka, prostora, nezaposlenosti.

Najbrž se vsi strinjamo z Einsteinom, ki je dejal, da je tudi najbolj sodobna znanost v primerjavi z zapletenostjo narave še sila nerodna, skoraj otročja — in vendar je znanost najboljše, kar človeštvo premore.

Seveda pa znanost ne sme postati vera 21. stoletja. To bi bilo povsem v nasprotju z njenim bistvom. Znanost ne sme imeti vernikov, prej potrebuje ostre kritike, ki nenehno iščejo in dvomijo. Znanstvena resnica ni nekaj absolutnega, z novimi iskanji in kritiko se le približujemo resnici.

Za zlorabe znanstvenih dosežkov pa ne gre kriticirati znanosti. Mar je kovač kriv, če postane kladivo v rokah zločinca sredstvo za ubijanje? Kemija nudi vse možnosti za čistejšo proizvodnjo, le dražja je. Torej ni kemija kriva za obupno onesnaževanje narave, pač pa gonja za dobičkom.

Za bolj humani svet sama znanost ni dovolj. Ro-ko si mora podati z etiko. Preprosto povedano: vselej mora možgane spremljati tudi srce.

Vladimir Kos

Košček življenja, lepó izrezan

*Naša reka Ára
zjutraj dolgo spi.
Če šepet ne vara,
zadnji del noči
k ločju se privije.*

*Kaj le govorita?
Ko še zgradba žic,
v sen meglen zavita,
krog sveta novic
molka tok ovije.*

*Ára, naša reka,
dela za pristan.
S čolni les prenaša,
polna skritih ran.*

Včasih se napije.

In tudi na Brezjah

*Naj pojem o Njej, resnično najlepši ženi!
(Morda sem zaljubljen v Mater Gospodovo —
Njen Sin me razume.)
Zvezde V-Nebesa-Vzeti gorijo v očeh,
prižgane z Ljubeznijo.*

*Kot v Kani,
se v Lurdu, v Fatimi, v Guadalúpe, na Brezjah
k trpečim sklanja, ljubeč zares.
Tako kot to znajo matere, posreduje pri Sinu,
ki Njen in naš je Gospod nebes.*

*In krona v laseh poda se Ji čudovito!
Spoštljivo-veselo Angeli Ji sledé,
nebes inženirji,
tehnik s sveto silo v kraljicini službi
Dekle Gospodove.*

*Naj neham zaenkrat; kmalu se vrnem k strunam;
poletje šumí med bori,
šumí morjé.*

*Še veter na bregu čaka, da pride luna
in spet kaj o zvezdah v skritih nočeh pove.*

V album pod fotografijo

(5.7.5.7.7. jap. zlogov.)

*Ziba se, ziba
vrba v vodi; še mene
ziba, otroka:
k svodu in k zémlji hodim
v šolo — znova se čudim.*

100 dni Peterletove vlade

»Za Peterletovo vlado je sto delovnih dni. Iztekel se je torej čas, ko sta bila parlament in javnost po zgledu zahodnih parlamentarnih demokracij prizanesljiva za delo vlade... O stotih dneh svoje vladavine še ne bodo seznanili jutri, saj je tiskovna konferenca, na kateri se bodo predsednik in nekateri ministri pogovarjali z novinarji, sklicana šele za torek... No, najbrž tudi to pomanjkljivost še lahko prištejemo med tiste prizanesljivosti, ki jih je bila ta vlada deležna od izvolitve pa doslej...«

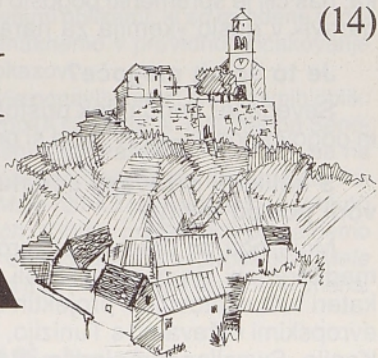
Te stavke smo lahko brali v ljubljanskem Delu 23. avgusta letos in so pravi vzorec sprenevedanja slovenskega časnikarstva po 45 letih tihega in glasnega odobravanja vsega hudega, ki ga je počenjala nelegitimsna rdeča oblast po vojni. Ne sto dni! Če bi sedanji Peterletovi vladi dali tisoč dni, ne bi bilo dovolj, da začne delovati v normalnih razmerah »po zgledu zapadnih demokracij«. Ni dovolj slogan EVROPA ZDAJ za vstop v zahodno Evropo. Tudi slovenski časnikarji bi morali to vedeti. Potem bi delo prve slovenske demokratične vlade spremljali zares nekoliko bolj »prizanesljivo« in tudi bolj konstruktivno.

»Lažni katoličani«

Pred časom je zaradi nekega pisma uredništvu nastala polemika med Katoliškim glasom in Radiom Opčine. O stvari bi ne bili pisali, ko bi uredniki oddaj »Pogovor z odvetnikom« in »Drugi Trst« ne bili v sklop nekih domnevnih »lažnih katoličanov« in »demokristjanov« prišteli tudi naše Mladike. Podali bomo torej nekaj svojih misli.

Vsakdo ima o tem ali onem vprašanju pravico povedati svoje mnenje: tudi Radio Opčine ni pri tem izvzet. Kritični smo le do NEKATERIH ASPEKTOV, ki se ob sredah zvečer v zgoraj omenjenih oddajah redno pojavljajo. Ne razumemo namreč, če-

SPOMINI MILANA GUŠTINA

(14)

Pa saj to je bilo le majhno plačilo v nasprotju s tistim, kar smo mi doživeli od njih.

To se je dogajalo le prva dva dneva, nato se je začela dezinfekcija, in to splošna.

Najprej se je moral vsak obriti in ostriči — zato so skrbeli frizerji, saj jih ni primanjkovalo, nato je pod nadzorstvom vojakov vsak moral v kopalnico, šele tu se je pravzaprav začelo. Ko si stopil ven, so ti dali popolnoma novo obleko — od čevljev pa do čepice, vse je bilo novo.

Vse so nas oblekli v esesovske obleke, to je uniforme, le kljukasti križ so strgali. Stara obleka in cokle so gorele noč in dan, in to kar ves teden.

Če pa si vseeno ujel kako uš ali kaj podobnega, so te hitro preoblekli in tvoje perilo vrgli na ogenj.

Nato se je začel pravi raj, to je počitek po tako dolgem in trajnem trpljenju. Hrane je bilo dovolj, upal bi si trditi, da še preveč, in zgodilo se je, da je veliko sojetnikov umrlo, ker so se prenajedli.

Vsak dan so zavezniki iskali kuharje, toda zaman, nihče ni hotel v kuhinjo.

Tobaka smo imeli dovolj in tudi cigar — dobil si jih na tisoče, kamorkoli si se obrnil.

Zvečer smo kvartali, igrali smo tako imenovani »ajnc«, to pa le za cigare, tako da si jih v eni noči lahko imel kar po deset tisoč, zjutraj pa si bil lahko tako gol, da nisi premogel niti za svojo potrebo — to pa ni bilo tako hudo, saj si jih dobil na posodo celo sto in si tako lahko spet pristopil k igri, to pa se je ponavljalo iz dneva v dan.

Tako si imel dovolj časa, da si lahko razmišljal, kaj si vsega pretrpel v tem ostudnem kraju.

Seveda se je življenje znova začelo — bilo je nekoliko bolj veselo, toda vseeno te je spremljal tisti dimnik krematorija, ki te je opominjal, koliko ljudi je ta stavba požrla in koliko nedolžnih je odšlo v večnost.

Po nekaj dneh, ko smo si nekoliko oddahnili in se malo okrepili, smo morali vsi brez izjeme v ambulanto, kjer nam je ameriški vojaški zdravnik dal injekcijo. Te so bile zelo hude, saj se je več ljudi onesvestilo, celo preden so jih dobili.

Kaj pa smo hoteli? Saj so nam hoteli le dobro, šlo je predvsem zaradi nalezljivih bolezni, kot so tifus, škrlatinka in podobno.

Po vsem tem je seveda bilo treba v posteljo, saj smo dobili vročino in mnogi so zato morali obležati ves teden ali pa še dlje.

Naš počitek je torej potekal prav lepo, saj smo v bloku imeli radio, po katerem smo bili obveščeni o vsem, pa tudi glasba nam je krajšala čas.

Včasih si tudi zvedel, da so Rusi ujeli tega ali onega esesovca, ki je dobil zasluženo kazen.

Kot sem že omenil, te kazni niso mogli sami proglasiti, ker so za to poskrbeli tako imenovani odbori.

Obsodba je obveljala šele takrat, ko so bili vsi odbori složni.

Nekega dne pa so si sami Američani izmislili nekaj čisto novega. Polovili so vse prostovoljce, ki so prišli služiti tretjemu Reichu in jih privedli pred taboriško mrežo, to pa le zato, da bi tem ljudem nekaj pokazali.

Tudi nas je zelo zanimalo, kaj bodo s temi ljudmi počeli.

Toda stvar ni šla prav zelo daleč — pobrali so jim vse, kar so imeli, in nato vrgli stvari nam čez mrežo.

Nastal je tak vik in krik in po lovu so marsikoga peljali v bolnico.

Kar ti je uspelo zagrabiti, je ostalo tvoja last, te delavce prostovoljce pa so kar lepo odslovili, tako da je vsak imel le to, kar je imel na sebi.

Dnevi so potekali lagodno, vsak je seveda pričakoval svojo komisijo, da bi se vrnil domov, a te so dolgo odlašale.

Čakali smo in čakali.

Najbolj neprijetni so bili prvi dnevi, saj smo bili vsi šibki od glada, ki smo ga pretrpeli, seveda razen skladiščnikov in kuharjev — nato pa kar nenadoma takšen preobrat.

Nenadoma je bilo vsega dovolj — od kruha do mleka in druge hrane, pa tja do cigaret. Teh je bilo toliko, da smo v taborišču kadili kot Turki, kot se temu pravi.

Kot sem že omenil, so se nekateri prenaledli in morali so v bolnico. Poznal sem dva, očeta in sina nekje iz Furlanije, ki sta v nekaj dneh zaradi tega umrla.

To pa ni bil edini primer, teh je bilo mnogo. Pa saj to ni nič čudnega — od prevelike lakote, ki jo je marsikdo pretrpel, je bilo samo po sebi umevno, da si je nato želel, da bi se čimprej nasitil.

In prav to je bil vzrok, da je marsikdo celo po osvoboditvi moral v zloglasni krematorij.

Nekaga dne pa so nam ukazali, naj se zberemo v blokih, in to Italijani zase, Slovenci zase, tako vsak narod v svoj blok.

Priznam, da mi je bilo prav težko pri srcu, ko sem moral zapustiti devetnajsto barako, še težje pa mi je bilo pustiti prijatelje — posebno pa nekega Rusa, ki mu je bilo ime Stakanov.

Z njim sem se tako lepo razumel, kot bi mi bil brat. Skupaj sva delala v tovarni BMW, spala sva skupaj kot mož in žena, sploh sva bila vedno skupaj.

Večkrat mi je pripovedoval, kako je lepo pri njih doma. Rojen je bil na Kavkazu in že od mladih nog je delal kot mehanik. Bil pa je res odličen v svojem poklicu, saj sem ga videl, kako je z veliko lahkoto delal prstane in druge predmete, da nama je priskrbel kakšno steklenico piva ali pa kak kilogram kruha.

To je on delal le v času, ko so imeli nočni urnik — v tovarni.

Ko je on to delal, sem ga moral jaz v vsem nadomeščati, kar pa ni bilo težavno, saj je stroj v glavnem sam delal. Moral pa sem zelo paziti in tudi gledati, da bi kdo ne posumil, da ga ni toliko časa pri stroju.

Ko je zaključil svoje delo, sva si že večerjo izboljšala s pivom ali pa s kruhom.

Za vsak prstan je dobil dva hleba kruha in pa dve steklenici piva.

In kdo bi ne bil žaloval za takim prijateljem?

In vendar je bilo treba tudi to pozabiti in se vdati v usodo, vsak v svojo, seveda.

Dnevi so potekali mirno, ameriški vojaki so nas stražili, sem pa tja si dobil kako cigareto camel ali pa lucky strike. Če si jih pokadil več, se ti je vrtelo v glavi — tako je šlo iz dneva v dan.

Hrane torej in primanjkovalo, pijače in cigaret pa prav tako ne.

mu se ob najmanjšem problemu nju- ni uredniki skoraj vedno poslužujejo ihtavega in napadalnega tona. Ne raz- zumemo, ali je tako »temperament- no« podajanje misli res vedno potreb- no. Določene pripombe, izraze in na- migovanja bi si Parovel, Pahor in Ber- don brez težav lahko prihranili. To ni problem, ki zadeva kake »lažne kato- ličane«, »lažne moraliste« ali kaj dru- gega: gre le za vprašanje dobrega

Fotografski natečaj

Uredniški odbor MLADIKE razpisuje natečaj za fotografije (po možnosti črnobe) za naslovno stran revije. Namen natečaja je odkrivati nove talente. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:
100.000 lir nagrade za prvo mesto,
50.000 lir nagrade za drugo mesto
in več odkupnih nagrad po 30.000 lir.

Oblika izdelka naj odgovarja prostoru, ki je odmerjen sliki na naslovni strani MLADIKE.

Izdelke (največ tri za vsakega udeleženca) naj prijavitelji pošljejo na naslov: MLADIKA, »Fotografski natečaj 1990«, ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRIESTE, do 31. decembra 1990.

Izdelke bo ocenila komisija, ki jo sestavljajo Marjan Jevnikar, Marjan Slokar, Edi Žerjal in Sergij Pahor.

okusa. Na zgrešeni ton Radia Opčine je pred časom opozorila tudi revija Zaliv, katere pa menda ne urejujejo »lažni katoličani« ali »lažni levíčarji«, še najmanj pa »demokristjani«.

Nimamo namena polemizirati z opensko radijsko postajo, saj bi to bilo popolnoma sterilno. Vprašanje pa je, ali se bo ob nadaljevanju takih pojavov res lahko razvil tisti srednjeevropski duh, za katerega se uredniki oddaj Radia Opčine tako goreče zavzemajo.

Kar pa smo vsi pogrešali in nestrpno pričakovali — to je bila prav gotovo svoboda. Po njej smo hrepeneli prav vsi. To čakanje pa je bilo neizmerno dolgo — zdelo se nam je še daljše od tistega, na katero smo bili prej obsojeni.

Nekega dne pa so vendarle odšli domov vsi Rusi.

Nato se je vsak posamezni narod vpraševal — kdaj pa mi?

Nato so prišli na vrsto Francozi. In spet — kdaj pa mi?

Za ta dva naroda je bilo precej olajšav, ker so pač imeli v Nemčiji svoje osvoboditelje, svoje vojake.

Za nas Slovence, Italijane in še druge pa je bilo nekoliko huje. A smo se kljub temu tolažili, češ da bo vendarle prišel tudi naš trenutek.

In ta je res prišel.

Zjutraj, 7. julija 1945, so ukazali, naj se vsi Italijani pripravijo na zbornem mestu, od koder bodo odšli domov.

Zavladalo je takšno veselje, da ga ni bilo mogoče opisati. Nihče ni poznal točne ure odhoda, a vsak je tam čakal in strmел, kdaj bo prišel čas in kako bo potekal povratek v domovino.

Stal sem na Apelplatzu z drugimi in gledal na stensko uro, ki je visela na eses-komandi.

Vsak dan sem jo videl po dvakrat in koliko krat so morali tisti kazalci še dopolniti svoje kroge, preden so odmerili tisti čas, ki nam je prinesel rešitev.

Ko sem premišljal o tem, sem zagledal glavna vrata taborišča, kako so se odprla na stežaj — ravno tako kot tistega dne, ko sem vstopil, danes pa je vendarle nastopil srečnejši čas. V taborišče je pridrvela cela kolona ameriških kamionov. Vsak je natovoril približno trideset ali več ljudi. Sojetniki so nas hrupno pozdravljali, odpotovali pa smo okrog enih popoldne. Od Dachaua do Münchena se je kolona pomikala prav počasi, ko pa smo prišli iz mesta, je vožnja postajala vedno hitrejša.

Jaz sem sedel prav na zadnjem kamionu in z nami so se vozila tudi italijanska dekleta. Še danes so mi pred očmi: vse tri v enaki obleki. Posebno mi je ostala v spominu Laura, doma iz Padove, sicer pa iz zelo bogate družine, kar sem zvedel pozneje, ko smo prispeli v Verono.

(dalje prihodnjič)

Oskrunjen spomenik bazoviškim junakom

Tokrat niso oskrunili spomenika našim Makabejcem fašisti, pač pa slovenski komunisti na komemoraciji ob 60-letnici njihove ustrelitve na bazovski gmajni. Lahko bi šli mimo nekaterih nerodnosti in nepotrebne dvojezičnosti (italijansko je govoril tudi »slovenski« senator Stojan Spe-tič). Toda ni mogoče povsem mimo dejstva, da je nekdo izkoristil *skupno* slovensko proslavo za žalitev lepega dela udeležencev, ki so prišli na Bazovico, da bi se poklonili prvim žrtvam fašizma v Evropi. Štirje bazoviški junaki so bili predvsem slovenski narodnjaki, ki so svoja življenja žrtvovali za slovenstvo in ne za kako ideologijo. Zato pomeni nastop govornikov, ki so skušali v njihovem imenu blatiti plemenito misel o spravi med Slovenci, grobo žalitev vseh poštenih Slovencev, tudi komunistov. Vendar ostanki stalinizma na našem Krasu prav gotovo ne bodo zaustavili demokratičnega procesa v svetu in pri nas. Vsaj to nam je lahko v za-doščenje.

Na proslavi v nedeljo, 9. septembra, je bila tudi delegacija občinskih oblasti v Kranju, kjer stoji prvi spomenik bazoviškim žrtvam, slovensko vlado pa je zastopal minister za šolstvo dr. Peter Vencelj. Tako so demokratično izvoljeni predstavniki v Sloveniji lahko na lastne oči in ušesa preverili, kako smo Slovenci v za-mejstvu »enotni« in spravljeni.

Literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje XIX. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1990. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v sprememnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc, prof. Ester Sferco in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:
prva nagrada 150.000 lir
druga nagrada 100.000 lir
tretja nagrada 80.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 100.000 lir
druga nagrada 50.000 lir
tretja nagrada 30.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1991. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Spraševanje vesti

Janez Svobljšak

Vest v človeku je strašno rahla, silno občutljiva stvar. So ljudje, ki je ne poznajo: obrekljivci, tatovi, morilci, goljufi, politiki. Ljudska sodba naj bi postavila na desno vse poštenjake, na levo pa grešnike, ki so s poštenjem skregani.

Kdo je pošten?

»Je bilo pošteno, kar sem storil?«

Na to véliko vprašanje si odgovarjam že vse življenje. Nobenega posvečenega spovednika ne potrebujem. Tega neizprosnega spovedovalca sta mi v otroštvu vsadila v srce in dušo mati, oče. Vsa dolga leta, kar sem jih preživel, hodim po svetu z njim, ga nosim v sebi. Na vsakem koraku je z mano.

Vest zna biti tako zoprni spremljevalec, da bi človek marsikdaj rad pogrešil tudi košček svojega življenja, ko bi se je mogel otresti.

Trdovratna je.

Ostaja v človeku. Kljuva. Opominja. Sviri. Zmerja. Bóža. Hvali. Nikoli se ne prilizuje. Še ponoči se oglašá. Ne dá mirù, če kdaj blagosloviš greh, ki ga je v tvoje dobro zagrešil nekdo drug. Dela človeka zdaj srečnega, spet otožnega, veselega, žalostnega. Obupanega nad samim sabo.

Kadar je treba presojati dejanja in nehanja drugih ljudi, se ta pošast čisto nepoklicana vselej nekje v meni zgane:

Kako bi pa ti ravnal? Kaj bi pa ti storil? Bi ti storil bolje, bolj človeško, bolj dobro, manj boleče?

O Bog, tñh in podobnih vprašanj ni nikoli ne konca ne kraja.

V ponedeljek zvečer, 18. julija 1990, je slovenska televizija predstavila češko dramo PRIMER PLATFUS.

Prebudila mi je vest. Dva dni mi že ne da mirù. Ne morem spati. Sredi noči sem vstal, da se bom spovedal svojega greha. Mogoče mi bo potem Bog naklonil le nekaj mirnih sanjskih ur.

PRIMER PLATFUS pripoveduje o starem, dobrem, poštenem, pravičnem, sicer pa neuglednem učitelju, ki je zaradi barabinskega, surovega obnašanja zahteval nekoč za enega od svojih učencev slabšo oceno v vedenju. Zaradi malo švedra- ste hoje so mu njegovi šolarji dali vzdevek Platfus. Tista mlada vedenjska pokveka mu je enkrat pred kinom pomóilil prižgano cigareto:

»Platfus, boš en dim?«

Predrznost, da ji ni primere. Nepripravljenega, dobrega, poštenega, pravičnega, sicer čisto neuglednega profesorja je vrglo s tira. Nepričakovano se je na nesramnost pogumno odzval.

Mulca je klofnil.

Še nikoli v življenju ni nikogar udaril...

Fant udarca ni pričakoval. Zvrnil se je z ograje, na kateri je sedél. Padel je pod kolesa motoristu, ki je prav tedaj pripeljal mimo. Posledica: nekaj zlomljenih kosti. Fantov vplivni oče, direktor, je učitelja gnal na sodišče. Birokratski sodnik je profesorju prisodil pogojno in denarno kazen.

Češke igralka in igralci so dramo tako odlično odigrali, da bi je bolje ne mogli. Med predstavo sem se na učitelja Moutelika nekajkrat pošteno razjezil. Kako se more obnašati kot kaka nebogljen reva? Si kot profesor res ni znal pridobiti nobene avtoritete?

Navsezadnje —

tudi sam sem tri desetletja dolgo učiteljeval. Učitelj brez potrebnega ugleda vendar ne more doseči svojih vzgojnih, učnih ciljev.

Že ves čas med dramo je v meni potihem kljunčkalo, nato pa se je oglasilo z vso silo:

»Kaj pa tisti tvoji dve klofuti?«

V spominu poromam za dve generaciji nazaj.

Sto let stara šola, zgrajena v francjožefovskih časih. Razrednik v pñtem razredu. V njem se tare štirideset otrok. Goran je med njimi pravi orjak, toda šibek v glavi. Zoran je najmanjši. Barabica, da mu ga ni para. Ga ni dneva, da bi mi kakšne ne uspičil. Ne morem si pomagati, toda pritlikavega neugnaca imam rad. Z vsemi svojimi močmi ga branim pred napadi v zbornici. Njegov oče, težek invalid, je zaljubljen v razposajenega nepripriprava.

Glavni odmor. Nadzorujem življenje na šolskem hodniku. V mojem razredu sumljiva tišina. Nikogar od mojih otrok ni na hodniku.

Odprem vrata v učilnico. Ves razred je zbran v krogu kot čebelji roj. Potihem pristopim in pogledam čez sklonjene glavé, kaj se dogaja znotraj sklenjenega kroga.

Goran sedi na Zoranu in ga mlati. Zdaj s pestmi, zdaj z dlanmi. Z obeh strani tolče po njem. In vzklika v svojem dolinskem govoru: »Marš, baraba, bama mi zarad tiebe nagagali!«

Ne spominjam se več natančno, za kakšen spor je šlo. Zoran je med prejšnjo učno uro kolegico globoko užalil. Pridivjala je v zbornico:

»Sto hudičev, Janez, orkaduš, ukrôti svoj razred, ali pa ne grem več vanj! Dobro vem, da je bil Zoran tisti, ki si me je sposodil. Pa ga vsi ščitijo. S tabo vred!«

Zdaj pa je moj Goran tega našega razposajenca ogorčeno obdeloval. Nihče me ni opazil, ko sem stopil v krožek. S tal so prihajali vzkliki:

»Na pomoč! Na pomoč! Ubil me bo! Pomagajte!«

Nihče od vseh štiridesetih učencev v razredu ni hotel moji mali barabici pomagati. Res je bil »enfant terrible« v razredu. Privoščili so mu, da je bil za vse svoje barabarije enkrat pošteno tepen.

Nazadnje sem razgrnil obroč. Otroci so zazijali:

»Razrednik!«

Dvignil sem Gorana z Zorana. Fanta, ki me je že prerasel, sem odvedel na hodnik. Šel je z mano kot najbolj pohlevna ovčica. Mirno sva se pogovorila:

Storil je tisto, kar bi moral storiti jaz, pa nisem česa podobnega ne smel ne hotel ne želel storiti. Zaradi tega ukora zanj ne bom predlagal.

Hvaležno se mi je nasmehnil. V tistih davnih časih je bil ukor še zmerom učinkovito sramotilno sredstvo. Opomine in ukore sem vselej nerad pisal. Zelo redko iz lastnega spoznanja.

»Kazen za tisto, kar si počel z Zoranom, pa mora biti. Kako bi bilo, če bi ti dve prisolil?«

»Kar dajte jih, tovariš razrednik!«

»Ne tu na hodniku. Greva na podstrešje.«

Odšla sva na podstrešje sto let stare šole. Postavil se je k dimniku in mi nastavil lica:

»Zdaj pa udarite, tovariš razrednik!«

Dvakrat sem ga udaril. Z leve in z desne. Bil sem mlad in jezen, ker me je pripravil tako daleč, da sem ga moral klofniti.

Potem sva pa oba zajokala. Fant me je nenedoma objel:

»Tovariš, tega ne bom nikoli pozabil!«

Štiri leta kasneje.

Goran je končal osnovno šolo. Poslovala sva se. Zaželel sem mu veliko sreče v življenju. Bil je dober fant. Dveh klofut, ki sem mu jih primazal, si nisem in nisem mogel odpustiti.

Junijska nedelja. Prva po koncu šolskega leta, ko se bom lahko po kosilu brez skrbi malo vlegel.

Pred hišo stopi mlad fant s kolesa. Vidim prav? Seveda. Goran.

Naj mu ne zamerim, da je prišel kar tako k meni na dom, se je začel opravičevati. Da ne pozna nobenega boljšega prijatelja od mene. A me sme ob nedeljah še naprej obiskovati? Med gorske reševalce bo šel. Saj sva bila tudi midva s kolegom

učiteljem, ki mu je bil prav tako všeč, gorska reševalca, kajneda?

»Sem ti bil mar jaz všeč? Po tistih dveh klofutih tam gori na podstrešju sto let stare šole?«

»Tisti dve klofuti sta bili zame pravi božji dar. Takrat ste zajokali, tovariš. Jaz tudi. Pa ne zaradi tega, ker bi me zabolelo. Sploh nisem ničesar čutil. Tiste vaše solze na licih so bile zame odrešilni dar. Do tistega dneva me je teplo že veliko ljudi. Vsi in vselej z užitkom. Vi ste pa zajokali, ko ste me udarili. Zato sem zajokal tudi jaz in vas objel.«

Nekaj let zapovrstjo je Goran skorajda vsako nedeljo popoldne prekolesaril dolgo makadamsko cesto ter me prihajal obiskovat. Včasih se jih je pripeljala cela družina, nemalokrat pa je prisopihal sam. V kakšnega čudovitega fanta se je med tèm razvil! Takih vljudnih in obzirnih obiskovalcev si človek more samo želeti. Kadar sem mu to ob slovesu povedal, je od same sreče zardel kakor rak.

Potem je prišel črni dan:

Mojega kodrolasega mladega prijatelja Gorana je snežni plaz pokopal pod seboj...

Nedeljskih obiskov je bilo konec. Ostali so le še spomini. In vprašanja, ki nanje ne znam odgovoriti. Zakaj se mora človek zaradi dveh zaušnic vse življenje žreti? Kako da more nekdo, ki si mu prisolil dve krepki okrog ušes, zaradi njih postati tvoj prijatelj?

Kdo bi to vedel.

Tudi češki učitelj v PRIMERU PLATFUS ni vedel odgovora na to vprašanje.

Človek se vse življenje šola. Vsaka šola je neznanstvo draga. Ne mislim tistih pravih šol: osnovnih, gimnazij, akademij in fakultet. Že prav — moraš skóznje. Brez njih ostaneš ničla.

Potem pa te začne šolati naš ljubi vsakdan. Če se prebijaš skozenj z vestjo v srcu in v duši, če si povrhu vsega res po poklicu še učitelj, potem ta vsakdan neusmiljeno zaréže v tvojo vest. Plačuješ davek vsem premalo premišljenim dejanjem.

Presneti Čehi! Vest mi še zmeraj govori, da nisem čist.

Spovedal sem se vsaj enega izmed svojih mnogih grehov. Zdaj se bom vlegel. Dani se. Mogoče bom po tej spovedi le lahko zaspal.

Kako preproste so nazadnje vse stvari:

Pokesaš se svojih grehov in greš v spovednico po odvezo.

Prijatelji, kaj pa naj jaz storim s svojim neusmiljenim spovednikom, ki sploh ne pozna miru, nobenega odpuščanja?

Živeti moram z njim, s svojo vestjo.

Bog mi pomagaj?

Mojstrana, sreda, dne 20. junija 1990

Teharje - Crngrob Krimska jama

Po veliki pogrebni in spravni slovesnosti v Kočevskem Rogu so se na Slovenskem zvrstile še druge žalne prireditve na vojnih in povojnih moriščih žrtev revolucije.

Dne 20. julija je predsednik slovenske vlade Lojze Peterle obiskal Teharje. Tam bodo zdaj uredili spominski park, za 14. oktober pa je napovedana maša zadušnica z veliko spominsko svečanostjo. Blizu nekdanjega taborišča in z vodo zalitih domobranskih grobov že stoji križ. 29. julija so se pred cerkvijo sv. Ane zbrali preživeli zaporniki in mnogi svojci žrtev. Maševal je celjski opat F. Kolšek.

V Crngrobu, kjer so tudi množični grobovi, se je 22. julija zbralo 3.000 ljudi. Somaševanje 40 duhovnikov je vodil ljubljanski nadškof dr. Šuštar, govorila pa sta odv. Stanislav Knep in predsednik sveta Slovenskih krščanskih demokratov minister Izidor Rejc.

Dne 23. septembra pa se je okoli 4.000 ljudi zbralo okoli zloglasne Krimske jame v vrhniški občini, kjer leži nekaj sto žrtev iz leta 1942, ki so jih boljševiški revolucionarji pobili pred nastankom kake oborožene protikomunistične formacije. Pred jamo stoji 6 m visok križ akad. kiparja Staneta Jarma. Somaševanje je vodil beograjski nadškof msgr. Perko, govorila sta Spomenka Hribar in domačin Alojzij Tekavec, pozdravil je župan inž. Kvaternik, peli so združeni zbori bližnjih vasi, recitirali pa Drago Razboršek, Tone Kuntner in Janez Rebec.

V slovenskem parlamentu je medtem začela z delom komisija o pokolih, političnih procesih in drugih povojnih dogodkih, ki jo vodi krščanski demokrat Nace Polajnar.

TEHARSKI SONETI

Književni listi ljubljanskega Dela so 21. junija objavili štiri Teharske sonete Pavla Kogejja in risbe, ki jih je v Teharjah narisal Marjan Tršar. 5. julija pa so bile objavljene pesmi štirih mladih, ki so bili z domobranci vrtnjeni v Slovenijo maja 1945 in pobiti. Ti so: Ivan Hribovšek (letnik 1923), Leopold Legat (1925), Stane Bračko (1923) in Odon Peterka (1925).

SREBRNOMAŠNIK KOPEINIG

Duhovnik Jože Kopeinig je 8. julija na Koroškem praznovalo srebrno mašo. Verskemu in kulturnemu življenju daje močen pečat kot rektor Doma katoliške prosvete v Tinjah, glavni urednik tednika Nedelja in ravnatelj Dušnopastirskega urada v Celovcu, da ostalih številnih zadalžitev ne omenjamo.

SOLIST MARKO FINK

Mladi argentinski Slovenec Marko Fink utrjuje sloves pevske rodbine Finkovih. V Buenos Airesu je imel 23. junija koncert za Slovensko kulturno akcijo, kmalu za tem pa je odpotoval na enoletno turnejo v Salzburg in druga evropska mesta.

ZORAN MUŠIČ ODLIKOVAN

Francoski predsednik Mitterrand je goriškemu slikarju Zoranu Mušiču, ki po vojni ustvarja med Parizom in Benetkami, podelil najvišje francosko odlikovanje za umetniške stvaritve.

HRE ALBA

»Hre alba« (Zora se dela) je naslov kasete in plošče zbora Monte Canin iz Rezije. Predstavili so jo 13. avgusta v Kulturnem domu na Ravanci na 3. kulturno-gospodarski prireditvi Okno v bodočnost, ki so jo skupno pripravili občina Rezija, Zveza slovenskih kulturnih društev in omenjeni zbor, ki deluje že 20 let in poudarja zlasti domače ljudsko izročilo.

BENEŠKI SREBRNOMAŠNIKI

V Gorenji Miersi v Benečiji so 15. avgusta skupno somaševali letošnji beneški srebrnomašniki: domačin, dekan teoloških šol videmske nadškofije prof. Marino Qualizza, župnik na Trčmunu in v Sovodnjah Božo Zuanella, župnik iz Ukev-Ovčje vasi Mario Garjup in župnik v Sappadi Dionisio Matteucig. Pridigal jim je dr. Emil Cenčič, govorili pa so domači župnik Adolfo Dorbolò in krščanska demokrata poslanec Bertoli in predsednik Nadiške gorske skupnosti Chiabudini.

UMRL ARHEOLOG HAREJ

Po dolgi bolezni je 24. julija umrl 41-letni arheolog in zgodovinar mag. Zorko Harej iz Dornberka. Od leta 1983 je bil ravnatelj Zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici.

AVSTRALSKI SLOVENC

V klubu Triglav v Sydneyu v Avstraliji je bila 28. julija prva okrogla miza Slovencev različnih prepričanj. Zbralo se je 350 delegatov iz treh avstralskih držav. Imeli so mašo, kulturni program in razpravo o Svetovnem slovenskem kongresu. Med kulturnim programom se je Dušan Lajovic po telefonu povezal s predsednikom slovenske vlade Peterletom, ki je tako na razdaljo neposredno nagovoril prisotne.

60-letnica Bazovice

Ob 60-letnici ustrelitve bazoviških junakov Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča je bila 9. septembra pred spomenikom na bazoviški gmajni slovesnost, na kateri so spregovorili pesnica Ljubka Šorli Bratuž, senator Stojan Spetič in književnik Miran Košuta. Prisotna sta bila tudi slovenski minister za šolstvo dr. Vencelj in kranjski župan Gros z delegacijo. V Kranju namreč stoji najstarejši spomenik bazoviškim junakom in žrtvam fašizma v Evropi sploh. Tam je bila slovesnost v Prešernovem gaju 7. septembra, dan prej pa tudi na grobu junakov na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu, medtem ko je bila v Bazovici maša zadušnica, po kateri je govoril dr. Zorko Harej.

Spomenik bazoviškim junakom v Prešernovem gaju v Kranju ob letošnji slovesnosti.

Spomin na letošnje skavtske tabore: med mašo na taboru v Žirovnici, kjer so letos taborili Tržačani, Korošci in Ljubljančani.

P. TARDIF V LJUBLJANI

Od 31. avgusta do 2. septembra je vodil p. Emilien Tardif z otoka Santo Domingo seminar Evangelizacija 2000 v Ljubljani. Skupno mu je sledilo 20.000 ljudi. Veliko je bilo Hrvatov.

KMETIJSKI DNEVI

Vse občine iz tržaške pokrajine so septembra priredile v Boljuncu že tradicionalne, 8. Kmetijske dneve. Osrednja okrogla miza je bila letos posvečena načrtom o kraškem parku, ki ga pripravlja deželna uprava, ne upošteva pa pravic in potreb domačega prebivalstva.

500-LETNICA IDRRIJE

Ob 500-letnici Idrije so 7. septembra priredili slavnost, na kateri je govoril član predsedstva Slovenije dr. M. Kmecl. Slovenska filharmonija in Consortium musicum sta izvedla novo kantato Alda Kumarja Na struni Merkurja. Koprski škof msgr. Pirih pa je posvetil obnovljeno cerkev na pokopališču. Naslednjega dne je bila slavnostna seja občinske skupščine v Idriji, ki se je je udeležil tudi predsednik slovenske vlade Peterle. V predverju občinske stavbe so odkrili grafit nedavno umrlega slikarja Ivana Seljaka - Čopiča.

UMRL BIVŠI ŽUPAN GUŠTIN

V starosti 63 let je 19. julija umrl bivši zgoniški komunistični župan Josip Guštin. Upravo je vodil 20 let. Imel je tudi znano gostilno v Zgoniku.

TRGOVSKA AKADEMIJA V CELOVCU

Velika pridobitev za koroške Slovence. V Celovcu so končno odprli Dvojezično trgovsko akademijo. Sedež ima v prostorih slovenske gimnazije, v prvi razred pa se je vpisalo 27 dijakov. Na gimnaziji je letos 66 dijakov v treh vzporednicah.

NAŠ PRAZNIK SSK

Edini letošnji poletni Naš praznik je od 1. do 3. septembra priredila na Krmenki dolinska sekcija Slovenske skupnosti. Na sporedu je bil kulturni in zabavni program. Zbrane sta nagovorila sekcijski tajnik Sergij Mahnič in pokrajinski tajnik SSK Miro Oppelt.

CERKEV NA MARKOVCU

Koper je dobil novo cerkev, in sicer cerkev sv. Marka na Markovcu (nad predmestjema Semedelo in Žusterno). Prej je tam stala kapelica. Načrt sta izdelala arhitekta Ivan Bregant in Jože Marinko. Cerkev je blagoslovil koprski škof msgr. Pirih 9. septembra.

SPOMIN NA IVANA BRGINCA-ŠTRUKLJA

Na rojstni hiši Ivana Brginca-Štruklja, ki velja za začetnika slovenskega alpinizma, saj je opravil vzpon čez severno triglavsko steno, so 22. septembra v Trenti odkrili spominsko ploščo. Prisoten je bil tudi predsednik vlade Peterle, ki se je zavzel za to tako lepo, a pozabljeno in zanemarjeno dolino.

Obisk vidnih zdomcev

Od 12. do 15. avgusta so imeli skupno zasedanje v samostanu Stams na Tirolskem vidni predstavniki Slovenskih krščanskih demokratov pod vodstvom predsednika Lojzeta Peterleta in Slovenske ljudske stranke, ki jo v zdomstvu vodi dr. Marko Kremžar iz Buenos Airesa. Na Peterletovo vabilo so nato prvič po vojni obiskali Slovenijo člani delegacije SLS načelnik Marko Kremžar, podnačelnik Jure Vombergar in Peter Klopčič, člana načelstva Marjan Loboda in Nace Čretnik ter zastopnik v mednarodnih organizacijah Marjan Struna. Pridružil se jim je še zastopnik izseljeniških duhovnikov Janez Zdešar. Najprej so obiskali Brezje in Kočevski Rog, nato so imeli srečanja z metropolitom Šuštarjem, s članom predsedstva Omanom, z ministrom za kulturo Capudrom, provincialom lazaristov Stresom, nato pa še z najvišjimi državnimi oblastmi (predsednik parlamenta Bučar, predsednik predsedstva Kučan s članoma Omanom in Zlobcem, kosilo s široko delegacijo vlade, ljubljanski župan Strgar, minister za Slovence na tujem Dular, drugi ministri itd.). Obiskali so tudi nekdanje domobransko pokopališče na ljubljanskem Gradu Orlov vrh, imeli srečanje s svetom Slovenskih krščanskih demokratov ter skupno tiskovno konferenco.

SIMPOZIJ O RAMOVŠU

Junija je bil na Filozofski fakulteti v Ljubljani že 26. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Okoli 150 udeležencev je prišlo iz 22 držav.

Pred seminarjem je bil tradicionalni mednarodni znanstveni simpozij, ki je bil tokrat posvečen jezikoslovcu dr. Franu Ramovšu.

PROF. LIPOVEC 75-LETNIK

V Clevelandu v ZDA je praznoval 75-letnico prof. Vinko Lipovec. Kar 30 let je bil urednik dnevnika Ameriška domovina, zadnjih deset let pa v pokoju živahno sodeluje v ameriški slovenski skupnosti.

AKADEMIK CEVC 70-LETNIK

Sedemdesetletnico praznuje akademik, umetnostni zgodovinar dr. Emilijan Cevc. Ob številnih zanimanjih je njegova osrednja pozornost posvečena srednjeveški plastiki na Slovenskem. Dejaven je tudi med katoliškimi izobraženci, v mladih letih pa je bil obetaven pisatelj.

Ivan Oman v ZDA in Kanadi

Član predsedstva Slovenije in predsednik Slovenske kmečke zveze Ivan Oman je konec julija in prve dni avgusta obiskal Slovence v Kanadi in Združenih državah, razgovore pa je imel tudi z nekaterimi predstavniki oblasti v Torontu in Washingtonu. Dne 29. julija je bil slavnostni govornik na 31. slovenskem dnevu na Slovenskem letovišču pri Torontu, v Clevelandu je imel 2. avgusta predavanje v Baragovem domu, 5. avgusta pa je govoril na pikniku na ameriških Brezjah, v Lemontu pri Chicagu, kjer med drugim snujejo slovenski kulturni center.

REPENTABOR 90

S srečanjem z vaščani na Colu se je 31. avgusta končal mladinski raziskovalni tabor Repentabor 90. Dvanajst dni so bile na delu skupine za arheologijo, geografijo, sociologijo, etnologijo, jezikoslovje, naravoslovje in zgodovino.

NEKROPOLA V FRANCOŠČINI

V Parizu so 20. septembra predstavili francoski prevod taboriščniških izpovedi in spominov tržaškega pisatelja Borisa Pahorja Nekropola. Francoski naslov se v prevodu glasi Romar med sencami.

JEGLIČEV SIMPOZIJ

V Sloveniku v Rimu je bil od 17. do 21. septembra uspešen simpozij o ljubljanskem nadškofu Antonu Bonaventuri Jegliču. Vrsta teologov, zgodovinarjev in drugih predavateljev je orisala vse vidike njegovega delovanja in njegove dobe. Tudi to gradivo bo, podobno kot to velja za prejšnje simpozije, izšlo v posebnem zborniku. Prihodnje leto bo simpozij posvečen Janezu Evangelistu Kreku.

STANKO VUK NA ODRU

V Mestnem gledališču ljubljanskem je bila 21. septembra premiera dela Tako srečen bi bil, če bi ti razumela moje besede... Gre za monodramo o primorskem pesniku in javnem delavcu Stanku Vuku. Po pesmih, ki jih je iz zapora pošiljal ženi Danici Tomažič, s katero je potem v Trstu delil tragično usodo leta 1944, jo je napisal Tone Partljič, interpretiral Tone Kuntner, režiral pa Jože Babič.

Spomladi bo na odru Drame SNG v Ljubljani tudi Partljičeva drama o Vukovi tragediji.

PRVI ANTIFAŠIZEM V EVROPI

Ravno ob 60-letnici bazoviških junakov je zgodovinarica dr. Milica Kacin-Wohinz pri kopski založbi Lipa izdala svojo tretjo monografijo o primorski zgodovini med obema vojnama. Nad 500 strani debela knjiga ima naslov Prvi antifašizem v Evropi - Primorska 1925-1935. Na podlagi arhivskega dela, intervjujev in raziskav je zlasti obsežno opisala ilegalni odpor proti raznarodovanju.

UMRL PISATELJ ROŽANC

Po dolgi bolezni je 19. septembra umrl v Ljubljani pisatelj Marjan Rožanc. Le nekaj ur prej so predstavili njegovo najnovejšo delo, Manihejsko kroniko, ki še posebej priča o njegovem iskanju Boga. Šestdeseto leto je bil dopolnil 21. novembra. Pisal je novele, romane, eseje in dramska dela. Zaradi prepovedane drame Topla greda (1964) je doživel proces, že pri vojakih pa je bil obsojen na zaporno kazen. Dolga leta je bil v uredništvu tržaške revije Most, dejaven je bil pri Novi reviji in bil je tudi v predvolilnem štabu Demosa.

KOLOKVIJ O VEBRU

Ob 100-letnici rojstva filozofa prof. Franceta Vebra (1890-1975) je bil v Mariboru tretji mednarodni kolokvij o njegovih misli, ki ga je pripravilo Avstrijsko-jugoslovansko filozofsko društvo. Referentov iz 15 držav je bilo okoli 30.

UNIVERZA NIČ VEČ KARDELJEVA

Vseučiliški organi in Ljubljani so z veliko večino sklenili, da univerzi črta-jo poimenovanje po Edvardu Kardelju. Tudi spomenik pred glavno stavbo bodo umaknili.

Iz slovenskega parlamenta pa je bil odstranjen marmornati Titov kip.

KONEC CIRIL-METODIJSKEGA DRUŠTVA

V Cankarjevem domu v Ljubljani se je na občnem zboru 19. septembra razpustilo Slovensko duhovniško društvo, nekdanje Ciril-Metodijsko društvo slovenskih duhovnikov.

II. višarsko srečanje

Na Sv. Višarjah je bilo 5. avgusta drugo srečanje, za katero je dal pobudo Svet slovenskih krščanskih izseljencev po Evropi. Med udeleženci so bili tudi predstavniki iz matice in zamejstva. Prvi del je bil študijsko-zgodovinski v novem Domu srečanja, za plačilo katerega je v teku nabirka, verski del pa je bil v božjepotni cerkvi. Udeleženci so lahko tudi podpisali odprto pismo ministru za Slovence po svetu dr. Janezu Dularju (bil je med prisotnimi, tako kot ministrski predsednik Peterle, ljubljanski župan inž. Strgar in drugi) o zahtevah zdomcev v času mlade slovenske demokracije.

Predsednik Lojze Peterle in minister Janez Dular na drugem višarskem srečanju.

Tabor krščanskih demokratov

Pod geslom »Edinost, sreča, sprava naj k nam nazaj se vrnejo« je bil 15. septembra na Ptujju prvi tabor Slovenskih krščanskih demokratov. Ljudsko množično prireditev so poživile štiri okrogle mize, kulturni nastopi in sklep-

no zborovanje s pozdravi številnih uglednih tujih in domačih politikov (tudi avstrijskega ministra Buseka in italijanskega ministra Berninija) in govorom strankinega predsednika ter predsednika vlade Lojzeta Peterleta.

Štiritisočglavi množici je na Ptujju govoril predsednik Lojze Peterle.

ROMANJE TREH DEŽEL

Na Sv. Višarjah je bilo 18. avgusta že deseto romanje treh dežel, katerega pobudniki so nadškofiji Ljubljana in Videm ter škofija Celovec. Letošnje geslo, ki je privabilo 3.500 vernikov, se je glasilo: »Marija, mati skupne hiše evropskih narodov«. Obredi so bili v slovensščini, italijanščini, furlanščini in nemščini.

DR. ARKO 70-LETNIK

V stanu Slovenskega planinskega društva v Argentini, v Bariločah, so 18. avgusta proslavili 70-letnico duše in kronista slovenskega planinstva med tamkajšnjimi Slovenci dr. Vojka Arka. Ta planinec, pisatelj, publicist in organizator, je pred leti tudi za Mladiko bogato popisal epopejo slovenskih »šumskih bratov« v Bariločah.

LUŽIŠKI SRBI NA KOROŠKEM

Katoliški cerkveni zbor Lužiških Srbov iz Chrosicyja je bil avgusta med koroškimi Slovenci. Koncerte je imel v Šmihelu, Selah, Podgorjah in Škocijanu. Slovo je bilo 21. avgusta v Tinjah.

SLOMŠKOV SHOD

Na pobudo Medškofijskega odbora za izobražence, ki ga vodi Gregor Petrovčič iz Ljubljane, je bil 16. septembra na Ponikvi Slomškov shod. Pred leti je bil na Gorenjskem podoben Krekov shod.

Somaševanje je vodil mariborski škof Kramberger, slavnostni govor je imel tržaški pisatelj Alojz Rebula, pozdrav katoliških izobražencev pa sta prinesla Jože Kopeinig iz Tinj in Sergij Pahor iz Trsta. Spregovoril je tudi predsednik vlade L. Peterle.

PLOŠČA ZA FINŽGARJA

Na hiši, kjer je stanoval v letih 1936-62 pisatelj in duhovnik Fran Saleški Finžgar, so v Ljubljani 17. septembra odkrili spominsko ploščo. Pobudo so dali okoliški stanovalci pod vodstvom Ivana Martelanca. Govoril je pesnik Tone Pavček, ploščo pa je odkril predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. Janez Milčinski. Prisotni so bili tudi učenci edinih dveh šol, ki sta poimenovani po Finžgarju: z Lesc in iz Barkovej pri Trstu.

UMRL DR. BRANKO VRČON

Septembra je umrl v Ljubljani v 84. letu starosti pravnik, publicist in prevajalec dr. Branko Vrčon. Rojen je bil v Dobravljah na Vipavskem, vendar se je preselil v Ljubljano, kjer je bil med drugim zunanjepolitični urednik dnevnika Jutro. Po vojni je bil obsojen na smrt in je presedel osem let. Prevedel je 40 knjig in napisal vrsto razprav in člankov, pri čemer je posebej sledil življenju primorskih Slovencev.

PREDSEDNIK KUČAN V KAZLJAH

Dne 23. septembra je bila v Kazljah pri Sežani množična proslava ob 45-letnici zmage nad fašizmom. Priredili so jo občinski odbori Zveze borcev vse Primorske, ogromno udeležencev pa je bilo iz zamejstva. Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan, ki je govoril tudi o pravicah narodnih manjšin, Primorski pa je dal priznanje, da se je prva uprla fašizmu v času črnega dvajsetletja.

BEVKOVA 100-LETNICA

Ob 100-letnici rojstva primorskega pisatelja in javnega delavca Franceta Bevka so 16. septembra predali uporabnikom prenovljeno Bevkovo domačijo v Zakojci, kjer je zdaj stalna razstava o Bevku in pa etnologiji. Med kulturnim sporedom je imel slavnostni govor član predsedstva republike Slovenije Ciril Zlobec, pozdravil pa je tudi minister za kulturo Andrej Capuder.

UMRL PESNIK FATUR

Dne 22. avgusta je umrl v Ljubljani pesnik, esejist, prevajalec in urednik Bogomir Fatur. Rodil se je leta 1914 na Premu pri Ilirski Bistrici, vendar se je že kot otrok z družino preselil v Ljubljano.

BERNARDOV JUBILEJ

900-letnice rojstva mistika in cerkvenega učitelja sv. Bernarda so se 26. avgusta spomnili tudi v Stični. Po pozdravu opata Nadraha je somaševanje vseh slovenskih škofov vodil metropolit Šuštar. V kulturnem delu pa je govoril minister za kulturo dr. Capuder.

PEVCI ZCPZ NA BRDU

Od 12. do 18. avgusta so imeli svoj letni seminar pevci in zborovodje Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, in sicer na Brdu pri Kranju. Ob pouku, ki ga je vodil Janez Jocič, so imeli številne izlete in priliko za družabnost.

**Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete**

razpisujeta

**XVI. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov**

MLADI ODER

*Tekmovanja se lahko udeležijo
amaterski odri, ki delujejo v naši de-
želi.*

*Tekmovanje traja do konca le-
ta 1990. Izid bo javno razglašen ob
slovenskem kulturnem prazniku fe-
bruarja prihodnjega leta.*

*Skupine, ki se nameravajo ude-
ležiti tekmovanja, morajo javiti svo-
jo udeležbo enemu od obeh priredi-
teljev.*

*Za vsa podrobnejša pojasnila in
prijave se je treba javiti na naslov
SLOVENSKA PROSVETA, Trst,
ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa
ZVEZA SLOVENSKE KATOLI-
ŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX
Settembre 85.*

Kogojevi dnevi

31. avgusta so se začeli v Kanalu 12. kogojevi dnevi, ki so obsegali glasbeni festival z glasbo 20. stoletja, večer poezije Josipa Murna-Aleksandrova, razstavo kiparja Zdenka Kalina in tradicionalno srečanje primorskih kulturnih delavcev. Letos so razpravljali o slovenskih primorskih duhovnikih pod fašizmom pod geslom »Ne kar veleva mu stan — lik primorskega duhovnika«. Snov je bila povezana s stoletnico rojstva Franceta Bevka, ki je ustvaril nepozabni lik kaplana Martina Čedermača. Nastopili so zgodovinarji, cerkveni predstavniki in drugi.

Umrl Jože Javoršek

V Ljubljani je 2. septembra umrl pisatelj Jože Javoršek, s pravim priimkom Brejc. Rodil se je leta 1920 v Velikih Laščah. Kot krščanski socialist je šel v partizane in med drugim postal ravnatelj Radia Osvobodilna fronta. V letih 1945-48 je študiral v Parizu, po povratku pa je bil pet let zaprt. Preživel je se je predvsem kot svobodni umetnik. Bil je velik mojster jezika in sloga, obvladal pa je vse zvrsti. Zelo sporne pa so bile njegove izredno polemične knjige. Pred tremi leti je izdal v francoščini knjigo razmišljanj in spominov, lani pa so izšli njegovi Spomini na Slovence.

STIČNA

Kar 4500 mladih se je 15. septembra zbralo na verskem srečanju v Stični, ki ga je pripravil Medškofijski odbor za študente (MOŠ, njegov novi asistent je Milan Knep). Na sporedu so bili akademija o sv. Bernardu, nastop pevca Aleksandra Mežka, ki dela na Angleškem, razgovor z njim, somaševanje sto duhovnikov pod vodstvom metropolitata dr. Šuštarja.

UMRL MSGR. STÜCKLER

V Strassburgu pri Krki na Koroškem je umrl msgr. Valentin Stückler. Med vojno je oskrboval kar 17 župnij v Mežiški dolini, od koder so nacisti izselili slovenske duhovnike. Naučil se je slovenščine in o svojih doživetjih leta 1988 izdal pri Mohorjevi v Celovcu knjigo spominov.

ZAMOLČANI LOVRENČIČ

Ob 100-letnici rojstva po vojni zamolčevanega pesnika dr. Jožeta Lovrenčiča je bil ustanovljen odbor, ki za 26. oktober pripravlja znanstveni simpozij o njegovem delu na Sv. gori, 28. oktobra pa mu bodo odkrili spominsko ploščo v Kredu.

CERKEV NA NANOSU

Na pobudo župnika Antona Štrancarja iz Podnanosa so domačini lani in letos povsem obnovili opustošeno cerkvico sv. Hieronima na Nanosu. Koprski škof msgr. Pirih jo je posvetil 16. septembra v prisotnosti 3.000 vernikov.

VILENICA 90

Na srednjeevropskem pisateljskem srečanju Vilenica 90 so letošnjo nagrado podelili izgnanemu pesniku Thomasu Venclovi. Udeleženci so med drugim obiskali Devin, kjer so imeli na gradu literarni večer.

Dom na Sv. Višarjah, kjer se je letos odvijal del drugega višarskega srečanja.

**Svet slovenskih organizacij
v deželi
Furlaniji-Julijski frajini**

sklicuje

**REDNI
OBČNI ZBOR**

**v soboto, 27. oktobra 1990,
ob 17. uri**

**v Finžgarjevem domu
na Opčinah**

P R I N T I N G O F F I C E

tipo-litographart

trst - ulica rossetti 14 - telefon 040/772151

P R I N T I N G O F F I C E

Igor Grdina: Besede so ostale kot semena

Za letošnji seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ki ga prireja vsako leto junija in julija Filozofska fakulteta v Ljubljani, je Igor Grdina pripravil razmnoženo knjižico na 42 straneh z naslovom **Besede so ostale kot semena** in s podnaslovom Izbor iz poezije slovenskega zdomstva. V knjižici so tri ljudske pesmi, prva o »meksikajnarjih« — prostovoljcih, ki so šli s cesarjem Maksimilijanom v Meksiko; druga vabi na izseljevanje v Brazilijo; tretja je prekmurska žalostinka o življenju v Ameriki.

Pri zdomskih pesnikih se je Grdina omejil samo na argentinske pesnike, oziroma na tiste, ki so sodelovali v takojšnji reviji Meddobje, iz katerega so vzete skoraj vse pesmi. V knjižici nastopajo: Anton Novačan, Tine Debeljak, Branko Rozman, France Balantič, Ivan Hribovšek, Rafko Vodeb, Karel Vladimir Truhlar, Milena Šoukal, Vladimir Kos in France Papež — skupaj 10, pesmi pa je 30. Ni veliko, sestavljalec se v uvodu zaveda, da je izbor »premalo obsežen, da bi mogel ali hotel dati reprezentativno podobo literarne ustvarjalnosti izseljenke Slovenije«. Hotel je podati le prerez skozi njeno poezijo, prikazati njeno mnogovrstnost, ki sega od satire so lirične izpovedi, odnosa do domovine in tujine. V izbor je sprejel tudi Balantiča in Hribovška, čeprav nista izseljenca, a so ju izseljenci tiskali, ker sta bila doma prepovedana.

Največ poudarka je dal sestavljalec Antonu Novačanu, ki ima osem pesmi iz Jeruzalemskih sonetov, Petega evangelija in Rdečega panteona. Živel je v matici, zamejstvu (Trst) in zdomstvu (Argentina) in postal prvi klasik zdomske literature. Ostali pesniki so predstavljeni skromno, z eno ali dvema pesmima, izjemo predstavljata umrla Balantič in Hribovšek ter zadnja dva — Vladimir Kos in France Papež, ki predstavljata po Grdini »vrh slovenskega pesništva v emigraciji«. Kos živi na Japonskem v Tokiu, tu je izdal prvo slovensko pesniško knjigo na Japonskem, njegove

ve pesmi poganjajo iz verskih, duhovnih, domovinskih in socialnih razmer Japonske, kjer je misijonar med cunjarji v Tokiu, istočasno pa univerzitetni profesor tam. V japonsko življenje se je tako vživel, da so njegove pesmi polne japonskega duha, pokrajine in japonskih pesniških oblik. Papež poje o eksistencialnih vprašanjih, o domovini in tujini, vse pa v moderni pesniški obliki, da je zares dosegel izredno popolnost.

Na koncu je dodal Grdina še 16 strani dolgo razpravo **Problem slovenskega izseljenstva in vseslovenske kulture**. V njem prikazuje slovensko izseljevanje preko morja in v zahodno Evropo in ga deli v štiri valove: 1. je bil gospodarski val v drugi polovici 19. stoletja; 2. gospodarsko-politični val iz Primorske, ko je prišla po prvi svetovni vojni pod Italijo; 3. politični val po drugi svetovni vojni; 4. gospodarsko izseljenstvo po drugi svetovni vojni. Vsi ti valovi so potegnili iz Slovenije eno tretjino prebivalcev, eno tretjino ozemlja pa je izgubila Slovenija po prvi svetovni vojni.

Dalje navaja avtor, kako so imeli izseljenci stike z domovino in kako je bil po drugi svetovni vojni vsak stik s političnimi izseljenci v Argentini prepovedan, prav tako zabranjen uvoz njihove literature. Šele v zadnjem letu so se razmere izboljšale, omejevalni zakoni pa še vedno držijo.

To je letos že druga antologija zdomskega pesništva, ki je izšla v Ljubljani: prvo je uredil in ji spremno besedo napisal Ciril Bergles, izšla je pod naslovom **To drevo na tujem raste**; na 170 straneh je 42 zdomskih pesnikov s 168 pesmimi. Naslonil se je na argentinsko **Antologijo slovenskega pesništva**, ki je izšla v Buenos Airesu 1980 in je približno enako obsežna. Najskromnejša je Grdinova antologija, ker je bila namenjena domačim in tujim študentom na ljubljanskem seminarju. Vendar pa je pomembno, da se je končno slovenska javnost odprla rojakom v zdomstvu.

Jože Žohar: Aurora Australis

Jože Žohar, doma z Goričkega v Prekmurju, kjer se je rodil leta 1945, je zelo mlad odšel v Avstrijo in potem v Nemčijo, leta 1968 pa se je naselil v Avstraliji, kjer si je ustvaril družino in dela na železnici. Tukaj se je hitro vključil v slovenske organizacije: bil je tajnik Slovenskega društva v Sidneyu in tajnik Šolskega odbora za Novi južni Wales, potem se je posvetil Slovensko avstralskemu literarno umetniškemu krožku (SALUK), ki združuje slovenske ustvarjalce v Avstraliji. S pesmimi, razpravami in polemikami sodeluje v avstralskih in osrednjeslovenskih revijah, zbornikih in publikacijah. Letos je prišel pri Mladinski knjigi v Ljubljani do prve samostojne pesniške zbirke **Aurora Australis**. Uredil jo je Tone Kuntner.

V zbirki je 59 pesmi, ki so enakomerno porazdeljene v šest ciklov; premišljenost je še v tem, da v treh ciklih pes-

mi nimajo naslovov, se torej miselno nadaljujejo in so krajše, v ostalih treh imajo naslove in so vsebinsko samostojne.

Zbirka je bridka izpoved človeka, ki je zapustil domovino in si ustvaril novo, toda stare ne more pozabiti, v novo se ne more popolnoma vživeti. Zato je notranje razklan, razdvojen, nekaj dvojni človek. Ko bi moral biti Avstralec, je Slovenec, ko pa se vrne na obisk v rojstni kraj, je Avstralec: »Veš, kako samo me pol odhaja, / kako me pol za vedno tu ostaja.« In še razločneje: »Sva dva, sva dva, / ki se razhajava, / vsak v drugo smer / odhajava.« Živi tukaj in zdaj, njegov važen del pa ostaja nedosežno daleč, istočasno pa v njem. Ta dvojnost mu izpodkopava realna tla, da je o vsem negotov, da se mora stalno prepričevati, da stvari so, da življenje je: »Je maj, je kres, / je noč, je žar, / je dar poletnih dni.« Kljub dvojni domovini, pa je srčno

navezan samó na prvo, na kar kaže začetni cikel, ki ima za naslov tri vesele vzklike: »Doma Doma Doma.«

Na počitnicah v tujem mestu čuti, da je »začasen, tuj, odvečen«. In učinkovit sklep: »Sem kos odpadnega železa. / V železni postelji ležim / in z njo rjavim.« V njegove sanje se selijo domači hribi, zaplate sadovnjakov, kjer je davev in daleč nabiral jabolka. In izvirna primera: »Jabolčni veter z jabolčnih ladij / prodira skozi razpoke utrujenih oken. / Plavuti galeje v temnino veslajo.« In vprašanje samemu sebi: »O človek, zakaj sva si tuja...?« Kljub vsemu pa je treba živeti, hoté hiteti, ne umreti.

Ko se vrača na obisk domov, »se vračaš v tisti sen«, v nekdanje razmere iz otroških let, življenje doma pa se je tudi na kmetih temeljito spremenilo. Zato tudi dobro, staro domovino prosi, naj mu po 16 letih natoči »vina iz grozdja spomina«. In novo spoznanje tudi doma: »Vsakič, ko se vrnem, / jih je nekaj manj«, vedno pa je več tistih, ki ga ne poznajo: »Vsaj vem, kako v nič bledim.« Ko se odpravlja, se sprašuje, kako »s skalo v ustih oditi«, »kako naj ostane nerazdeljen«? Ob odhodu nosi v sebi domači hrib, ponovno poudarja, da je samo prva »prava domovina«, vleče ga »svetišče davnega ognjišča«.

Najgloblje in najboljše pesmi so v ciklu **Žalipesmi**, ki imajo vse v prvem delu naslova »Žali«. So nekeke žalostinke in pejejo o smrti in pokopanosti v zemlji. »Vse je večno, / odkar ležim nepovrnjiv / med njenimi dlanmi...« »Ta zemlja me ljubi. / Ta svet me trdno drži.« In še naprej: »Kako lepo je biti prah, / predan v to našo dobro prst, / ležati v dolgi vrsti krst / in biti nič.« Toda vsa ta spoznanja o dobri zem-

lji, v kateri bo ležal po smrti, mu povzročajo novo žalost, ker po smrti ne bo počival v rodni zemlji, med svojimi rojaki: »Le ti ne boš nikoli spal / v ogonih teh, pri svojih svoj.« O tem ugotavlja Matjaž Kmecl v spremni besedi: »Naj je človek kjerkoli, razseljen na vse konce sveta in vesolja, v velikanske in nepregledne naplavine časa, ostaja zaznamovan z usodo svojih ljudi; iz nje se mu ni mogoče izseliti, kakor se mu ni mogoče mednje ob vseh vračanjih dokončno povrniti.« Zato se izseljenci tako trudijo s šolami, cerkvami in društvi, s slikami Bleda, brezjanske Marije in dragih krajev po domovih, da bi sebe in svoje otroke ohranili v živi slovenski tradiciji. Zato tudi molitev k Svarunu, ki so ga naši dedje »ustvarili po svojih podobah«, naj varuje slovenski narod in ostane »naš« na vekov veke.

V zadnjem delu so pesmi, v katerih se Žohar poigrava z jezikom, besede razstavlja, sestavlja, sklanja, kakor so pred časom delali v Sloveniji mlajši modernisti. Vsebinsko pa so tudi te pesmi izseljenske, polne smrti, minevanja, vračanja in hrepenenja.

Čeprav Žohar ni dovršil šol in je pesniški samouk, obvlada pesniško umetnost. Njegov jezik je izredno živ, pesniški in bogat, izrazno muzikaličen. Uporablja pesniške figure in ustvarja izvirne primere, da ima praven oseben slog. Pogosto se poslužuje notranjih rim, včasih tudi končnih rim in aliteracij.

Knjigi je napisal spremno besedo »Aurora Australis, pesmi južne zarje« Matjaž Kmecl. Pronicljivo je analiziral pesmi in prikazal njihovo mesto v slovenskem pesništvu.

OCENE

KNJIGE

Izdajateljsko delo slovaškega Inštituta sv. Cirila in Metoda v Rimu (1963-1988)

V Rimu je izšla 584 strani debela knjiga z naslovom **Izdajateljsko delo slovaškega Inštituta sv. Cirila in Metoda (1963-1988)**. Pripravil jo je član tega Inštituta dr. Jozef M. Rydlo. Oris nastanka in dejavnosti tega Inštituta je opisana v slovaščini, angleščini, nemščini, španščini in italijanščini, bibliografija publikacij pa je sestavljena v slovaščini. Tako je knjiga dostopna svetovni javnosti, da lahko spozna, kaj so Slovaki po zadnji vojni ustvarili v Rimu, iz lastnih begunskih sredstev, medtem ko domovina ni niti zabeležila njihovega dela, češ da za razmere in razvoj Slovaške nima nobenega pomena.

Slovaki so bili od vedno pod tujo oblastjo, najprej pod Madžari, ki jim niso priznavali niti človeškega dostojanstva, potem pod Čehi, ki so se tudi čutili več vredni od njih: bili so namreč

kmetje in še pobožni povrhu. Šele od 1939-1945 so dobili samostojno državo, ki pa jo je dovolil Hitler, zato so po vojni njenega predsednika Tiso obesili.

Razumljivo je, da so Slovaki množično odhajali po svetu, predvsem v ZDA, kjer so ustanovili močne naselbine s cerkvami in šolami in kjer so se posamezni Slovaki uveljavili v amerškem družbenem in cerkvenem življenju. Razvili so tudi kulturno življenje in izdajali 230 časopisov, ki so se rojevali in umirali, kakor je rasla ali upadala narodna zavest. Vendar pa je treba poudariti, da so narodu zvesti zavedni in povezniki, kar se je pokazalo tudi pri ustanovitvi Inštituta sv. Cirila in Metoda v Rimu.

V Rim so hodili Slovaki pred drugo svetovno malo, samo posamezniki, ki so hoteli izpopolniti teološko znanje. Po

vpeljavi komunistične diktature na Češkoslovaškem pa so začeli množično bežati v vse smeri, predvsem duhovniki pa so se ustavili v Rimu, kjer so se jim pridružili še pisatelji, državniki in politiki. Tu so duhovniki ustanovili Slovaški komité pri Papeški ustanovi za pomoč. Sledil je Slovaški socialni odbor in 1951 Slovaško katoliško središče.

Ko je papež Pij XII. leta 1952 izdal okrožnico, da je treba izseljence versko oskrbovati v narodnem jeziku, je začelo Slovaško katoliško središče izdajati najprej časopis, takoj pa so začutili, da je treba izdajati tudi knjige in pripraviti nove duhovnike. Da pa bi mogli vse to uresničiti, morajo zgraditi v Rimu papeški slovaški Inštitut sv. Cirila in Metoda, inštitut, kakršne imajo skoraj vsi evropski narodi v Rimu, slovenski papeški inštitut je bil odprt leta 1960. Slo-

vakom v Rimu so se pridružili rojaki z ZDA in 2. maja 1963 je začel inštitut delovati. Z zavodom so si zastavili štiri cilje: pospeševati duhovniške poklice, razširiti in poglobiti versko pomoč izseljencem po svetu, poglobljanje študija verskih problemov in širjenje verskega tiska, sprejem in pomoč romarjem, ki pridejo v Rim.

Za pospeševanje duhovniških poklicev so ustanovili v zavodu Licej, na katerem je do zdaj študiralo 140 študentov, izmed katerih jih je 37 izbralo duhovniški poklic. Skrb za versko življenje izseljencev po vsem svetu je poverjena Inštitutu sv. Cirila in Metoda in njegovega rektorja Domenika Hrušovskega je papež 1983 posvetil v škofa in mu zaupal težko nalogo. Iz Inštituta gredo vse pobude za versko delovanje med izseljenci, tu se zbirajo duhovniki, lajki, mladina, prirejajo se duhovne vaje, romanja in druge dejavnosti. Študij verskih problemov je zelo važen, prav tako izdajanje verskih knjig, saj ne gredo samo med izseljence, ampak še bolj v domovino, kjer so smeli od 1948 izhajati samo trije verski tedniki, knjige pa so bile prepovedane. Kaj se bo zgodilo v sedanjih spremenjenih razmerah, še ni znano, Inštitut sv. Cirila in Metoda je dobro pripravljen, da bo pomagal tudi v domovini pri obnovi.

Ker pa izdaja Inštitut samó slovaške knjige, so ustanovili še znanstveno letno revijo *Slovak Studies*, da morejo znanstveniki svoja dognanja posredovati svetu.

Jedro knjige je Bibliografija ali popis po mednarodnih pravilih vseh publikacij, ki jih je Inštitut sv. Cirila in Metoda izdal v Rimu od leta 1963 do 1988, ko so redakcijo knjige zaključili. Vsega so v 25 letih izdali 1004 publikacij, ali 40 na leto, kar je veliko, če pomislimo, da so brez sredstev, brez podpor, sodelavci pa morejo delati samó ob prostem času, saj morajo biti kje v službi, da se preživljajo. Idealizem brez primere, ki ustvarja čudeže, ki ohranja po svetu raztepeni narod, ki je sicer precej večji od slovenskega, imata pa podobno zgodovino. Oba sta se do zdaj reševala asimilacije s požrtvovalnostjo idealistov, ki so znali sorojakom vlivati samozavest in narodni ponos.

Knjiga je natisnjena zelo pregledno, jasno, vsebina na znanstveni višini in lepo trdo vezana.

Martin Jevnikar

Velika razstava o baroku na goriškem gradu

Od 30. junija do 14. oktobra je na goriškem gradu odprta razstava z naslovom Zmagoslavje baroka — umetnine iz Narodnega muzeja v Varšavi in iz zbirk iz Furlanije-Juljske krajine. Barok je predstavljen s kakimi šestdesetimi slikami, ki so nastale v 17. in v prvi polovici 18. stoletja na področju Severne Evrope, Srednje Evrope in Italije. To bogato in na ravni ikonografije izredno razgibano obdobje nas naravnost vabi k razmišljanju o tem, kolikšno težo je imela reformacija ne le na politično sliko Evrope, ampak tudi na kulturo in ožje vzeto na likovno življenje tistega časa. Na severu so se morali slikarji odpovedati svojemu tradicionalnemu naročniku — Cerkvi — in iskati ustreznih motivov za novi tip kupca. Pojavili so se žanrski prizori s prikazi vsakdanjega življenja, uveljavili so se avtorji tihožitij, portretisti, slikarji pejzažev in vedutisti. Tudi v Italiji se je motivika razširila, pa čeprav so bili svetopisemski prizori še dalje prisotni in bogato zastopani.

Slike so v glavnem last Narodnega muzeja v Varšavi, kakih deset pa je hranjenih v zbirkah naše dežele. Razstava je posvečena spominu pred kratkim preminulega likovnega zgodovinarja Jana Bialostockega (1921-1988), ki je trideset let vodil sekcijo Evropske umetnosti pri Narodnem muzeju v Varšavi. Bialostocki, avtor kakih 500 publikacij, uveljavljen predavatelj na prestižnih univerzah in član pomembnih akademij, se je posebej posvečal proučevanju italijanske umetnosti in je bil med prvimi, ki so pokazali pripravljenost za sodelovanje z Gorico. S takim zadržanjem je omogočil, da se zdaj že vsakoletne razstave na Gradu, doslej se jih je zvrstilo šest, postavljajo med osrednje kulturne dogodke v Italiji.

V bogatem katalogu je več pomembnih zapisov, ki osvetljujejo razstavo in njen smisel, med vsemi pa zavzema posebno mesto študija z naslovom **Ikonografske sfere baročne umetnosti** izpod peresa poljskega zgodovinarja Jana Bialostockega. Avtor pravi, da se je že leta 1958 ukvarjal z razvojem pojmovanja baroka. Že takrat se je zavedal, da je vladalo v odnosu

do baroka nekakšno omejevalno opredeljevanje, včasih celo podcenjevanje. Barok so imeli za propadlo renesanso in šele s časom si je utiralo pot prepričanje, da gre za povsem enakovredno likovno izražanje. Po avtorjevem mnenju je bila za razumevanje baroka osnovna zapreka v tem, da so ga likovni zgodovinarji skušali utesnjevati v zgolj formalne klasifikacije, medtem ko je posebnost tega obdobja na ravni njegovega ikonografskega bogastva. Pri baroku izstopa raznolikost, heterogenost, kar je seveda posledica nove, razčlenjene družbe, kjer se uveljavljajo različna ideološka sporočila.

Slovenska družina ima na mizi mladiko

Naša nova telefonska številka (040) 370846

Druga študija, avtorica je Janina Michalkowa, predstavlja zbiratelj in zbirke starejših umetnikov na Poljskem, kar nam omogoča, da se sprehodimo skozi poljsko razburkano zgodovino. Sledijo natančni prikazi razstavljenih slik, last varšavskega muzeja.

Pomemben in zanimiv je esej o razširjenosti baroka v naši deželi, sledi katalog razstavljenih slik, obsežna bibliografija in nekaj kazal (o razstavah in o umetnikih).

Sugestivnost razstavnih prostorov, učinkovita glasba v podlagi in vrednost slik samih nas bogato poplačajo za obisk goriškega grada in nas ob nedvomnem estetskem užitku uvedejo v čas, ki pomeni enega umetniških vrhuncev v zgodovini evropske likovne umetnosti.

Magda Jevnikar

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

Če Čukova ozna prestreže pisma veljakov...

»... Napovedal sem splošen štrajk za 10. september, pa veš, kako se je končalo. Partija me je najprej hinavsko šuntala Daj daj, tudi socialisti so mi na tihem pihali na dušo Poskusi, ko pa se je obrnilo v drek (skoraj 70% Slovencev proti štrajku), so me eni in drugi pustili na cedilu... Kar naenkrat so bili vsi skupaj proti štrajku, kar objektivno pomeni za Peterleta... Lepa razredna solidarnost... Kaj češ, to pač ni več samoupravljanje... Poleg tega sem jaz v štrajkologiji še novinec... Funkcije, ki sem jih opravljal, od goriškega Mebla do Centralnega komiteta, pač niso bile funkcije za štrajkanje... Zato te prosim, da mi tam iz kapitalističnega Trsta malo poveš, kako se delajo štrajki v demokraciji... Morajo biti delavci zelo lačni? In če niso, kako se jih da drugače nakuriti? Pa se pri štrajkih res spleča staviti največ na kovinarje?... Ti boš rekel, da je bil Tito kovinar. Hm, jaz si ga kar ne morem predstavljati v pajacu, vsega od šmira in olja... Tu je vse potekalo tako, ko da bi namesto na kovinarje staval na kaplane...

Tvoj Miha«

»Tu mi vsa Demosova fronta očita, da se obnašam na način, ki ni vreden predsednika... Da sem ob začetku svojega predsednikovanja vrnil partijsko izkaznico za čas svojega mandata, a da

je to bil prah v oči, ker zdaj spet hodim govorit na zborovanja Partije... Res, 9. septembra sem se udeležil sestanka, ki ga je ZKS-Stranka demokratične prenovne priredila v ljubljanskih Križankah, in tam tudi spregovoril. Seveda demosovci ne bodo poudarjali tega, da sem se postavil za pluralizem. Rekli bodo, da sem bolj kot predsednik republike govoril kot partijec... Predstavljam si, da boš tudi ti ugovarjal, da to ni v stilu kakega drugega predsednika, kakega Weiszäckerja... Reci mo, da ni... Toda ali naj govorim tistemu ubogemu ostanku Izraela, ki se je zbral na ploščadi v Križankah, o letini hmelja, ko pa Partijo kar vidno jemlje kot sneg na soncu?... Še tako mnogi ne morejo pozabiti, da sem šel na Rog in se tam rokoval s škofom... Spet drugi mi očitajo, da čepim v Ljubljani kot kip Melanholije, medtem ko Peterle potuje samo malo manj kot papež... Toda kaj pa morem, ko me živ krst nikamor ne povabi?... Imate vi tam na Nemškem v programu kakšno šagro? Kaj takega kot je Draga na Tržaškem? Tudi z mašo? Odkar sem se rokoval s škofom...

S pozdravom — Milan«

»Skušajo nas materialno in politično onemogočiti. To sem jasno povedal v svojem govoru v Križankah (DELO je imelo za naše zborovanje in za povzetek mojega nastopa šele 3. stran...). Lahko bi bil rekel, da tipajo za prihranki naše Partije od Nemčije do Trsta, pa me je oni nesrečni Ravnikov štrajk naučil previdnosti... Ja, Kučan je praktično vzel partijsko izkaznico nazaj, stopil je iz svoje splendid isolation, bil je zadnji čas... Tudi kulturni maraton smo imeli v Križankah, a kaj, ko je vsa uglednejša kultura proti nam... Kakšnega šahista in športnika še dobiš... Za kongres bo absolutno treba nabrati novih imen, da ne bomo sami bivši... Kaj, če bi razveljavili Dolomitsko izjavo in dobili na našo stran kakega novega Kocbeka?... Res, v liberalni stranki imamo tako rekoč svoje gojišče, toda vprašanje je, koliko ga bo ostalo, ko se mladi tako brezglavo obnašajo. Vzemi tisto: Smo proti Socializmu, proti Naciji in proti Demokraciji. Mladi Šetinc! Zakaj ga stari ne pouči? Ali ga, penzionista, briga samo tisti njegov lov?...

Zdrav! Ciril«

Mogoče ne veste, da...

— da je Josip Vidmar ob odprtju goriškega Kulturnega doma novembra 1982 v svojem pozdravnem nagovoru izjavil: »Smo tik pred 29. novembrom, praznikom Titove Jugoslavije. To ni samo slučajnost, ampak je od usode zapisana koincidenca, ki nas bodri, da boste v ta dom vnašali Titov program, saj se na obzorju že kažejo zmagoviti dokazi človeškega razuma.«

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

»Očka, kako rečemo tistemu, ki vozi avto!«

»Šofer, sinko.«

»Zakaj pa potem rečeš osel vsake-
mu, ki te prehiti, mevža pa tistemu, ki
ga prehitiš ti?«

—o—

»Mami, ali je res, da me je prinesla
štoklja?«

»Seveda, dragi otrok.«

»Zakaj pa me je pustila prav tukaj?«

»Ker je hotela imeti mir.«

—o—

»Ti si pa močan kot vol.«

»Nič čudnega, saj jem samo gove-
dino.«

»To pa že ne drži! Jaz jem samo ri-
be, pa zato še ne znam plavati.«

—o—

»Kaj pa stojiš na tem mostu? Sploh
se ne premakneš. Že tri dni te gledam.«

»Z Jožetom sva šla staviti, kdo bo
dlje zdržal pod vodo.«

»In kdo je dobil stavo?«

»Ne vem. Jožeta še ni iz vode.«

—o—

»Zakaj pa so neveste pri poroki
oblečene v belo?«

»Bela barva je znak veselja...«

»No, no! Zakaj pa so potem ženini
oblečeni v črno?«

»Hvala!... Kadar vozim ne pi-
jem.«

»Ali vam je tornado zelo poškodo-
val hišo?«

»Ne vem.«

»Kako, da ne veste?«

»Ker hiše še nismo našli.«

—o—

»Danes je prišel k meni pacient, ki
je trdil, da je požrl telefonski aparat.«

»Pa si ga ozdravil nesrečnega kom-
pleksa?«

»Nisem, jutri ga bom.«

»Zakaj pa šele jutri?«

»Ker nocoj pričakuje še važen tele-
fonski pogovor.«

—o—

»Ta dežnik vam toplo priporočam.
Tako izvrsten je, da sploh ne boste opa-
zili, da dežuje...«

»Kako bom pa potem opazil, da je
prenehalo deževati?«

—o—

»Gospod doktor, pomagajte mi! Z
mojimi očmi je nekaj narobe. Odkar
sem oženjen, denarja sploh več ne vi-
dim.«

—o—

Bolniku s hudo drisko predpiše
zdravnik po pomoti zdravila proti živč-
nosti.

Ko pride pacient čez dva dni spet
k zdravniku, ga ta vpraša: »Ali imate še
drisko?«

»Še, a sedaj mi ne gre to več na
živce.«

—o—

Žena možu, ki je strastno prebiral
knjige: »Rada bi bila knjiga, da bi se
vsaj malo zanimal zame.«

»Tudi kot koledar bi mi bil prav
všeč.«

»Zakaj pa?«

»Ker je vsako leto nov.«

Mož je s svojimi uslužbenci ravnal
zelo vljudno. Nekoč je rekel kuharici:
»Polona, če boste slučajno pogrešali
enega svojih las, ne bodite preveč ža-
lostni: našel sem ga v juhi!«

—o—

»Taksi! Prosim, brž na letališče! Le-
talo odleti čez deset minut!«

»Tako hitro pa ne bova tam! Bo pač
odletelo brez vas.«

»Teško. Sem pilot.«

—o—

Razočarana žena: »Najrajši bi bila
mrtva!«

Mož: »Jaz tudi.«

Žena: »No, potem pa jaz ne.«

—o—

»Spet si prišel natreskan domov! Le
kakšen izgovor imaš danes, da si pri-
šel tako pozno?«

»Nobenega.«

»In misliš, da ti bom verjela?«

»Dragi župljani, z gradnjo no-
ve cerkve napredujemo. Prižni-
co in klopi že imamo...«

**Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost**

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohoštvo
- Pohoštvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

LISTNICA UPRAVE

PODPORNIKI MLADIKE:

Jože Kanduč, Bari

50.000 lir

DAROVİ ZA TISKOVNI SKLAD:

Marko Brajnik, Gorica 6.000; inž. Jože
Strgar, Ljubljana 6.000; Vinko Ošlak, Pre-
valje 6.000; dr. Irene Mislej, Ljubljana
6.000; Ana Žabkar, Nemčija 5.000; Mani-
ca Terčon, Sesljan 26.000 in Milka Kljun,
Sesljan 3.000.

VSEM NAJLEPŠA HVALA!